

UiO : **Det juridiske fakultet**

Miljøskadeerstatning - en fjern utopi eller har miljøgoder egenverdi?

Erstatningsrettslig vern av miljøinteresser belyst ved en studie av rettspraksis

Kandidatnummer: 709

Leveringsfrist: 25.11.2014

Antall ord: 16 920

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON.....	1
1.1	Emne og problemstilling	1
1.2	Rettskildegrunnlag og metodiske bemerkninger	4
1.3	Fremstillingen videre.....	6
2	MILJØERSTATNINGSRETTENS STERKE OG SVAKE SIDER.....	7
2.1	Innledning.....	7
2.2	Generelt	7
2.3	Skadevolder og skadelidte i miljøerstatning	9
2.3.1	Skadevolder.....	9
2.3.2	Skadelidte.....	10
2.4	Kort om alternative måter å verne miljøinteresser	11
2.4.1	Innledning	11
2.4.2	Offentligrettslig.....	11
2.4.3	Privatrettslig.....	13
3	ERSTATNINGSRETTENS VILKÅR.....	15
3.1	Innledning.....	15
3.2	Ansvarsgrunnlag.....	15
3.3	Årsakssammenheng.....	16
3.4	Økonomisk tap	17
3.5	Sentrale hensyn i miljøskadeerstatning	19
4	EVALUERING AV RETTSPRAKSIS: ERSTATNINGSVERN AV MILJØVERDIER?	21
4.1	Innledning.....	21
4.2	Ikke-økonomiske interesser i rettspraksis	23
4.2.1	Erstatning for redusert miljøkvalitet?	23
4.2.2	Erstatning for redusert bruksnytelse?.....	25
4.2.3	Erstatning for fritidsinteresser?.....	26
4.3	Svensk rettspraksis til sammenligning	29
4.4	Miljøkvalitet som moment	31
4.5	Økonomisk tap som følge av skade på ikke-økonomiske interesser.....	32
4.6	Miljøskadeerstatning på sjørettens område	35

5	NÆRMERE OM RIMELIGHETSVURDERINGENE	39
5.1	Innledning.....	39
5.2	Rimelige utgifter til gjenoppretningserstatning.....	40
5.3	Hensyn i rimelighetsvurderingene	43
6	AVSLUTTENDE OPPSUMMERING OG VURDERING	46
7	LITTERATURLISTE.....	49

1 Introduksjon

1.1 Emne og problemstilling

God miljøkvalitet er i alles interesse. De siste 10-30 årene har miljøhensyn fått en styrket plass i samfunnet. Utviklingen har vært at rettsreglene på området har fått nytt og styrket innhold. Tidligere ulovfestet rett har blitt lovfestet og miljøets rettsvern har blitt oppgradert og satt i fokus. Hensynet til miljøet skal ivaretas. Dette står sentralt i politikken, samfunnsdebatten og er stadig i medias søkelys.

Likevel har forurensningsskader på miljøet og andre inngrep økt i omfang og hyppighet. Konsekvensene for miljøet kan se ut til å være irreversible, og påkjenningene som har foregått siden starten av den industrielle revolusjonen og frem til i dag har et stort omfang.

For å bremse utviklingen og bøte på skadene har blant annet erstatningsregler blitt lovregulert. Gjennom lovreglene er det tidligere ulovfestede objektive ansvaret for forurensningsskader kodifisert. To eksempler på dette er vern av allemannsretten og gjenoppretningserstatning til allmenheten ved skade som rammer dens utøvelse. I tillegg skal det gis erstatning for skade som er påført av forurensning eller annen lignende virksomhet generelt, så lenge skadene er påregnelige og tiltakene rimelige.

Begrepet miljø har i denne oppgaven et vidt omfang. Det er allikevel terminologisk avgrenset til å gjelde ytre omgivelser som luft, jord og vann og andre lignende komponenter. Miljøverdier blir ofte ansett som ikke-materielle verdier, uten økonomisk verdi.¹ Det som ikke blir lagt vekt på da, er den grunnleggende funksjonen naturgoder og miljøverdier har i ethvert menneskes liv. Natur og miljøkomponenter utgjør eksistensgrunlaget for mennesker, dyr og planter. Miljø er altomfattende. Ordene miljøverdier og miljøhensyn er knyttet til det ytre miljø sine ”felles goder”, som forutsetning for menneskers trivsel og helse.²

Miljøkvalitet kan ha økonomisk betydning for eiendommer og deres markedspris. Støyfrie og naturskjønne omgivelser, med marka som gir rekreasjonsmuligheter i umiddelbar nærhet, er ofte kvaliteter som trekker prisen opp på boligmarkedet.³ Om det har vesentlig effekt negativt i motsatt tilfelle er derimot delvis omstridt.⁴

---

¹ Bugge (2006) s. 17.

² Bugge (1999a) s. 28.

³ Bugge (2006) s. 17.

⁴ Se Rt. 1980 s.309, LA-2013-158113 og NJA 2000 s. 737, behandlet i kapittel 4.

”Å forringe natur er gratis for den enkelte, men har en kostnad som belastes fellesskapet og/eller fremtidige generasjoner. Å vise naturgodenes økonomiske verdi vil kunne åpne øynene våre for hvilket bidrag naturen faktisk yter, og gjøre betydningen av vel-fungerende økosystemer synlig.”⁵

Grunnlovens miljøparagraf § 112, tidligere §110b, har fått ny tyngde selv om innholdet i hovedsak er det samme. Myndighetene har nå, etter siste setning i § 112, i tillegg fått en handleplikt. Miljøhensyn skal tas i betraktning ved beslutninger som tas av myndighetene, på alle områder. Grunnsetningene i § 112 skal fremmes og tiltak skal iverksettes for å sikre gjennomføring i tråd med disse.

Det er også viktig å se at disse grunnsetningene gir alle og enhver rett til et miljø som sikrer helsen, og en natur der produksjonsevne og mangfold blir bevart. Det gis ikke en konkret målestokk for hva som er tilstrekkelig godt miljø for at helsen anses som sikret. Det at produksjonsevne og naturmangfold skal bevares, gir likevel en indikasjon om at miljøkvaliteten ikke skal reduseres, og helst opprettholdes på et tilsvarende nivå som nå.

Grunnlovsbestemmelsen har stort potensiale til å påvirke rettstilstanden på flere områder, og den gir grunn til å gjøre seg opp en ny mening om hva som kan utgjøre økonomisk tap på miljørettens område.⁶ Forhøyningen av miljøhensyns vekt og betydning i samfunnet, kan ha betydning for tolkning av forurensningsloven kapittel 8 og andre bestemmelser som omhandler erstatningsvern av miljøinteresser. Ikke minst bør den bli tatt hensyn til i fremtidig rettspraksis.

Det erstatningsrettslige vernet av vårt miljø er i stadig utvikling.⁷ I denne oppgaven skal jeg se på innholdet og omfanget av erstatningsvernet som ivaretar miljøinteressene når forurensningsskader og andre miljøinngrep forekommer. Formålet med lovreguleringen var at den skulle fungere forebyggende og gjenopprettende. Reguleringen skulle bidra med å forenkle erstatningsoppgjøret og lette skadelidtes stilling.⁸ Et spørsmål er om dette blir fulgt opp av domstolene?

---

⁵ NOU 2013:10 s. 17.

⁶ Stavang (2007) s. 153. Stavangs bok ble skrevet før grl §110b ble omgjort til §112, betydningen vil altså kunne være enda større nå etter ”handleplikten” i siste ledd.

⁷ Lødrup (2009) s. 46.

⁸ Ot. Prp nr 33 (1988-1989) s. 5.

Det sentrale spørsmålet gjennom oppgaven er: Hvorvidt er det rettslig grunnlag for å si at miljøinteresser har erstatningsvern?

Denne oppgaven har som hensikt å avklare, i den grad det er mulig, rettsstilstanden vedrørende erstatningsvern av miljøinteresser. Jeg skal undersøke om det er grunner som taler for at erstatning for forurensning av miljøinteresser er på lik linje med alminnelige erstatningsregler for tingsskader,⁹ og i tilfelle hvilken grad naturgoder og miljøinteresser har egne rettigheter.¹⁰ Eller er miljø hovedsakelig et hensyn som kan tas med i en helhetsvurdering. Det er av interesse å se om tilsvarende erstatningsvern som gjelder ved skade forårsaket av forurensning kan gjøres gjeldende ved andre miljøskader også.

Naturskader forkommer på naturverdier som er underlagt eiendomsrett, og på naturverdier som ikke er underlagt eiendomsrett.¹¹ Det er et skille mellom erstatningsrettslig vern der det er en skadelidende person med eiendomsrett eller lignende og rene miljøskader der det er miljøet selv som lider. Følgeeffekten av sistnevnte er et samfunnet som lider kollektivt. Forenklet kan man inndele de to i eiendomsvern og miljøvern, eller individuelle og felles goder.¹² Denne distinksjonen kan være sentral. Det vil likevel for det meste være de samme hensynene som blir tatt med relativt like vurderingsgrunnlag. Jeg har derfor valgt å se på disse to typene skader samlet. Mest hyppig oppe for domstolene er de individuelle godene, derfor vil hovedfokuset være på tilfeller der private rettigheter er blitt skadet. Deretter skal jeg se på hvordan vurderingsnormene på det feltet også eventuelt kan gjøres gjeldende i tilfeller for rent miljøvern til fordel for felles godene.

---

⁹ Stavang (2007) s. 39.

¹⁰ Stone (2010) s. 8.

¹¹ Bugge (1999a) s. 404.

¹² Tradisjonelt har vernet vært begrenset til individuelle goder, i stadig større grad har erstatningsretten beveget seg i en retning der felles goder også har et erstatningsrettslig vern, jf. Lødrup (2009) s. 46.

1.2 Rettskildegrunnlag og metodiske bemerkninger

I denne oppgaven benytter jeg meg av tradisjonell juridisk metode. Jeg har anvendt og studert lovtekst, forarbeider, praksis og juridisk litteratur. Oppgaven reiser miljørettslige spørsmål i en erstatningsrettslig sammenheng, og det er derfor en tverrfaglig fremstilling. Jeg tror ikke det er mulig å få en fullstendig oversikt over rettsstilstanden i en oppgave av en slik størrelse, men jeg har sett på de sentrale kildene jeg har funnet og fremhevet det jeg synes er mest relevant for å få en oversikt.

Oppgaven er en studie av rettsregler, hvor hensikten er å avklare og kartlegge miljøinteressers erstatningsrettslige vern, og på den måten finne frem til svakheter og punkter i dette regelsettet som har forbedringspotensial. Det er også grunn til å påpeke at plassering av miljøinteresser i erstatningsrettens ”ikke-økonomisk-tap”- kategori kan kritiseres, og at denne terminologien ikke stemmer overens med funksjonen til miljøinteresser og naturgoder og den faktiske verdien de har. En problemstilling jeg kommer innom flere steder i løpet av oppgaven.

De rettsavgjørelser jeg har tatt for meg omfatter også underrettspraksis. Grunnen til at jeg tar for meg en del avgjørelser fra lavere domstoler er at de belyser og fremmer mange interessante spørsmål for min problemstilling og fordi behandlingen av lignende spørsmål i høyesterett sjeldent har forekommet. Ikke alle relevante avgjørelser er behandlet, men jeg har valgt å se på noen utvalgte mer inngående når de har kunnet belyse mine problemstillinger.

I tillegg til norsk rettspraksis har jeg også tatt for meg en del nordisk rettspraksis, hovedsakelig svensk, ettersom den utviklingen som har funnet sted i norsk erstatningsrett de siste hundre år ikke har vært unik for vårt land. Fremmed rett har kanskje liten vekt som rettskilde ved løsning av en konkret tvist, med som kilde til juridisk teori og utformingen av norsk rett kan den ha hatt større betydning.¹³ Nordisk rett står i en spesiell posisjon, og kan antas å ha en litt tyngre vekt ut i fra i hvilken grad den er blitt anvendt som rettskilde i litteratur og praksis.

Noe fondspraksis fra ”The International Oil Pollution Compensation Fund 1992” har jeg tatt med som grunnlag for sammenligning. For en enklere fremstilling er det informasjonspakkene som er basert på prejudikater i denne fondspraksisen som blir anvendt mest, da disse har en mer oppsummerende vinkling over de miljøinteresser som anses å ha kompensasjonsrettigheter.

---

¹³ Lødrup (2009) s. 74.

Ut i fra det jeg kjenner til er ikke denne problemstillingen behandlet særlig utdypende i juridisk teori. Miljøinteresser er i en slags limbo mellom verdi og ikke-verdi, mellom verneverdig og ikke-verneverdig. Miljøinteresser er på grensen for hva som nyter erstatningsrettslig vern. Ønsket om at de skal vernes er der, men om jussen er tilpasset dette er en annen sak. Hans Chr. Bugge har bemerket problemet ved flere anledninger¹⁴ og Endre Stavang er innom temaet i flere av sine artikler og bøker.¹⁵ Jeg har benyttet meg av juridisk litteratur som støtte til rettspraksis og lovtolkning, og henviser til relevant litteratur løpende.

---

¹⁴ Se bla. Bugge (1999a) s. 403-409.

¹⁵ Stavang (1999) og (2007).

1.3 Fremstillingen videre

Oppgaven består av 6 kapitler. Innledningsvis skal miljøinteressers plassering i rettssystemet behandles i korte trekk. Med miljøinteressers vern i fokus, har det vært naturlig å først se på fordeler og ulemper ved bruk av erstatningsrettslige regler på miljøinteresser, for deretter å gå gjennom generelle regler i forurensningsloven og annen relevant lovgivning som verner miljøet. Dette er hovedlinjene i kapittel 2. Kapittel 3 tar for seg erstatningsrettens vilkår for vern, hvordan dette er løst i lovgivning for å verne miljøet og hvilke hensyn som ivaretas ved erstatning.

Kapittel 4 inneholder en studie av sentrale rettsavgjørelser som belyser rettssituasjonen for miljøinteresser. For å komme frem til hvilket vern miljøinteresser har i realiteten, er det nødvendig å se på rettsutviklingen i rettspraksis. Erstatningsrett har tradisjonelt sett utviklet seg hovedsakelig i domstolene, og vern av ikke-økonomiske interesser er ikke et unntak.¹⁶ Noen av avgjørelser omhandler faktiske miljøinteresser, men også avgjørelser som tar for seg tingsrettslige spørsmål blir behandlet. Utviklingen her har vært behandlet i større omfang av domstolene. Jeg ønsker å se hvilken overføringsverdi avgjørelsene har til min problemstilling. Det tradisjonelle synet på miljøinteresser er at de er ikke-økonomiske juridisk sett. Hvordan blir denne problematikken løst i rettspraksis? Miljøinteresser i seg selv har et begrenset omfang avgjørelser som belyser temaet og det har derfor vært en vesentlig del av arbeidet å se på vern av ikke-økonomiske interesser generelt da dette er en samlebetegnelse som miljøinteresser faller inn under. Jeg har derfor sett på avgjørelser som omhandler fritidsinteresser blant annet for å se om reglene kan anvendes analogisk på miljøinteresser.

Behovet for å systematisere regelsettet på området for vern av miljøinteresser er tilstede slik jeg ser det. Først når rettssituasjonen er redegjort for, kan man videreutvikle den og komme med konkrete forslag til hvordan vernet kan forbedres og styrkes ytterligere. Slik kartlegging og systematisering er forsøkt gjort i kapittel 5. Kapitlet tar for seg miljøinteresser som hensyn, og ser på hva som inngår i utgifter til gjenoppretningserstatning. Sentralt er hva som utgjør et rimelig resultat når miljøinteresser er en del av skadeomfanget.

Kapittel 4 utgjør sammen med kapittel 5 oppgavens hoveddel, og til slutt kommer kapittel 6 som oppsummerer og avslutter de funn som er gjort igjennom oppgavens behandling av emnet.

---

¹⁶ Lødrup (2009) s. 66-68.

2 Miljøerstatningsrettens sterke og svake sider

2.1 Innledning

Erstatningsretten har en rekke svakheter som er spesielle på området for miljøinteresser. Det er en rekke problemer i forbindelse med erstatning for økologisk skade,¹⁷ som vanskelig kan løses gjennom tradisjonell erstatningsrett. Hvem er det erstatning skal betales til, hvordan skal den utmåles og hvordan skal erstatningsbeløpet eventuelt benyttes?¹⁸ Ved forurensing og miljøproblemer som følge av forurensingen vil det ofte være mange skadelidte på den ene siden, og mange sammensatte skadefaktorer som er samvirkende som årsak på den andre siden. Den siste problematikken er forsøkt løst i §59 i forurensningsloven som omhandler tilfeller med flere mulige skadeårsaker, hvor det er solidaransvar, men det er like fullt et gjennomgående problem når det dreier seg om miljøskader.

2.2 Generelt

Forurensningsskader rammer en stor krets av personer og er av svært varierende omfang. Det strekker seg fra nabokonflikter til globale miljøproblemer, og interessene som blir berørt er også forskjellige. Erstatningsrettens egnethet til å løse disse problemene vil variere.

For det andre vil erstatningsretten alltid være en defensiv ordning, siden erstatning er reparasjonsbasert. Rett til erstatning forutsetter at uhellet allerede er ute: uten skade, ingen rett til erstatning. Erstatningsansvar fungerer likevel forebyggende, dette er en av de sterke sidene ved erstatningsretten. Muligheten til erstatningsansvar motiverer til å ta forhåndsregler for å unngå skade. Den preventive effekten er med andre ord avhengig den defensive ordningen.

Ikke alle forurensningsskader fanges opp av definisjonen av erstatningsmessig tap innenfor erstatningsrettens rammer.¹⁹ Økonomisk tap er i utgangspunktet en forutsetning, og så langt har anvendelse av erstatningsvern på "ikke-økonomiske-interesser" vært en omgåelse av dette. Å fjerne konseptet "ikke-økonomiske-interesser" ved å flytte lista for hva som inngår i vilkåret økonomisk tap ville forenklet terminologien og funksjonaliteten betraktelig. Her er potensiale for utvikling stort.

---

¹⁷ Hans Chr. Bugge har et eget kapittel i boken sin, *"Forurensningsansvaret" (1999a)*, som omhandler erstatning for skade på selve naturmiljøet. Han omtaler dette som økologisk skade, et begrep som er anvendt en del i svensk juridisk litteratur.

¹⁸ NOU 1982:19 s. 39.

¹⁹ Stavang (2007) s. 211.

Ikke minst er omfanget av miljøskadene vanskelige å måle, og hvilken økonomisk betydning det totalt sett får er vanskelig å få oversikt over. Det kan ta flere år før følgene av miljøskadene synes, og muligens tar det enda lenger tid før man har oversikt over de totale kostnadene forurensingen har medført. Trolig vil virksomheten som eventuelt kunne vært holdt ansvarlig ikke eksistere lenger.²⁰

Tradisjonelt har erstatningsretten vært ansett utilstrekkelig ettersom den i det vesentlige kun tar vare på økonomiske særinteresser for den enkelte. De allmenne interesser, som rent vann, sjø og luft, har ikke alltid hatt erstatningsvern siden det er snakk om fellesgoder uten privat eiendomsrett. Miljøverdier har blitt delt inn i bruksverdi, opsjonsverdi og eksistensverdi.²¹ Dette er likevel problematisk, da verdsettingen er basert på menneskelige preferanser og interesser, som gjerne skifter og endrer i takt med tilgang på informasjon og annen påvirkning. En mer konkret beregning av hva det faktisk vil koste en grunneier, eventuelt det offentlige, å gjenopprette naturen til opprinnelig stand vil være mer praktisk for domstolen, og ble gjort i Canadagjess-dommen og NJA 1995 s.249. Erstatningsbeløpene ble basert på statens kostnader i forbindelse med bevaringen av de fredede artene. Disse dommene går jeg nærmere igjennom i kapittel 4.

En annen styrke ved erstatningsretten er dens gjenopprettende potensiale. Både fysisk og med tanke på rettferdighet. Denne funksjonen er utelukkende positiv, og svært sentral i erstatningsretten. Det som kan være problematisk ved miljøskader er at miljøgoder ofte bruker lang tid på å restituere seg og at miljøkvalitet er vanskelig å erstatte ved enkle midler. En fordel med erstatning for miljøinteresser er at det ofte vil komme mange til gode. Blir det tilkjent erstatning for skade på et fellesgode, vil mange ha glede av å få denne interessen gjenopprettet.

---

²⁰ Se Rt.2012 s. 944. Der ble det konkludert med at grunneier kan holdes ansvarlig for forurensing, uavhengig av om eiendommen allerede var forurenset når han overtok den. Unntak ved helt urimelig tyngende ansvar, eller der det ville være myndighetsmisbruk å rette kravet mot grunneieren i stedet for den ansvarlige for forurensingen. Avgjørelsen gjaldt refusjon, ikke erstatning.

²¹ Bugge (1999a) s. 407.

2.3 Skadevolder og skadelidte i miljøerstatning

2.3.1 Skadevolder

Skadevolder er den som har påført en annen en skade som det kan kreves erstatning for. Enhver som påfører miljøet skade i en eller annen form, kan altså i teorien potensielt tituleres som skadevolder. I det moderne industrisamfunn vil det i stor grad være en uunngåelig følge at det forekommer forurensning, dette som en følge av virksomhet vi ikke kan være foruten for å opprettholde det forbruket og livsførselen vi har i dag.²²

Bedrifter innenfor industriell virksomhet og oljevirkomheten er de store verstingene, og blir derfor skadevoldere som står for brorparten av skadene som påføres miljøinteressene. Dette kan være tankskip fylt med olje som kan forlise, oljeplattformer som kan kante og fabrikker som produserer varer som i produksjonsprosessen slipper ut skadelig luftforurensing. En annen skadepåførende faktor som står for en stor andel av skadeomfanget er samferdsel - veitrafikken er for eksempel den største kilden til støyplager. Flytrafikk, industri og jernbane er andre innvirkende kilder. Støy er et av de miljøproblemene som rammer flest mennesker i Norge, og en god del av befolkningen har problem med å sove på grunn av støy.²³ Støy, støv og utslipp av karbondioksid er noen av de faktorene som har størst negativ påvirkning på miljøinteresser og klima.

Fordelen med flere store og mektige skadevoldere er at det er flere til å bære kostnadene. Dette kan for eksempel løses ved dekningsfond slik som på oljevirkomhetens område.²⁴

Vi har også enkeltpersoner som forgriper seg på naturen, og som ikke ser problemet med å hogge ned et tre,²⁵ eller tømme septiktanken i sjøen. Disse er skadevoldere som påfører skader med mindre omfang, men holdningene er tilsvarende kritikkverdige og miljøskadene er like problematisk for de som blir rammet.

---

²² Aasland (1985) s. 54.

²³ St.meld. nr. 8 (1999-2000) kapittel 8.5.2: til SSB oppga 5% av befolkningen at de hadde søvnproblemer på grunn av støyplager.

²⁴ Se behandling i kapittel 4.6.

²⁵ jf. LA-2013-158113.

2.3.2 Skadelidte

Skadelidte er den som blir påført en skade av en skadevolder, og er den som eventuelt har rett på erstatning som dekker det tap skaden har medført. I avgjørelser innenfor erstatning på miljørettens område, er at det ikke alltid miljøet selv som står i fokus.²⁶ Det er de som rammes av tiltak som skal verne naturen som får erstatningsbeløpet, eller de som eier eiendom med miljøgoder som er blitt påført skade.

Dette ser vi i saker der naturområder blir fredet grunnet verneverdig natur eller for å sikre naturmangfold. En dom som reduserer denne retten, er Rt. 1970 s.67, Strandlovdommen. Av Høyesterett i plenum ble samfunnets rett til å verne miljøet og lignende interesser slått fast, det ble gjort adgang for erstatningsfrie rådhetsinnskrenkninger. På samme måte er det i tilfeller hvor enkeltmenneskers inntektgrunnlag blir berørt av skade på naturen. Tradisjonelt har det ikke vært skaden på naturen som er blitt gjenopprettet, men det er blitt utmålt en erstatning for inntektstapet for den som utnyttet allemannsretten, mer om dette i delkapittel 4.5.

Når det kommer til problemstillingen, hvem som kan gå til sak på vegne av naturen eller fordi man har blitt påført en miljøskade på egen eiendom eventuelt andre områder man har interesse av nytte, er det blitt uttalt følgende:

*”Krav om slik gjenopprettingserstatning kan fremmes av den offentlige forurensningsmyndighet eller av en privat organisasjon eller sammenslutning med rettslig interesse, for eksempel en forening til ivaretagelse av friluftsliv eller miljøverninteresser.”*²⁷

Denne oppramsingen er dekkende for hvem som kan gå til sak etter nåværende rettstilstand. Myndighetene kan i stor grad ta på seg ansvaret for miljøet og gå til sak på vegne av miljøet mot skadevoldere i næringslivet. Omfanget av rettspraksis som omhandler miljøgoder tyder likevel på at dette ikke blir gjort. Alternativet da kan jo være at man eventuelt går til sak mot staten på vegne av det norske folk.²⁸ Dette er ikke faktisk gjort på skrivende tidspunkt, men muligheten for at det blir gjennomført en gang er ikke utenkelig.

---

²⁶ Om miljøet hadde blitt regnet som skadelidte på selvstendig grunnlag, ville man kunne dra en parallell til skadelidtes sårbarhet slik som ved personskader, sml. Lødrup (2009) s. 333.

²⁷ LA-2006-54575 s. 17 uttalt i forbindelse med gjenopprettingserstatning i forurensningsloven §§ 57 og 58.

²⁸ Til eksempel: ”Stevning til Oslo Tingrett”, av høyesterettsadvokat Lorentzen (2014), er en tenkt stevning hvor man går til sak mot staten, representert ved regjeringen, på vegne av Kari og Ola Nordmann, for å på rettsstridig måte ha brutt sine konstitusjonelle og menneskerettslige forpliktelser overfor saksøkerne om å beskytte miljøet.

2.4 Kort om alternative måter å verne miljøinteresser

2.4.1 Innledning

Erstatning er verken det viktigste eller eneste virkemidlet for å verne miljøinteresser.²⁹ Erstatningskrav er kun en rettslig regulert reaksjon, det fins andre mulige sanksjoner for uønsket atferd og skadetilførsel.³⁰

Miljøinteresser kan oppleve vern på forskjellige måter. Vern og ivaretagelse av miljø er to sider av samme sak som ofte knyttes mot det miljørettslige begrepet bærekraftig utvikling. I det følgende skal jeg se på offentlig regulering som ivaretar miljøinteresser og verner om disse, og hvilke grep som gjøres på privatrettens område.

2.4.2 Offentligrettslig

Det offentlige har en rekke ulike måter å ivareta og verne miljøinteresser på. Klima og Miljødepartementet er øverste forvaltningsorgan som ivaretar miljøinteresser i Norge, og var det første av sitt slag i verden da det ble opprettet i 1972.³¹ Som miljøforvaltning utvikler og gjennomfører departementet tiltak for å vareta sine ansvarsområder som blant annet er å fremme bærekraftig utvikling, sikre biologisk mangfold og hindre forurensning.

Myndighetene har flere virkemidler som anvendes for å kontrollere og verne miljøinteresser.³² Statens myndigheter benytter seg av ansvarsregler med det formål å motivere potensielle forurensere til å handle med større aktsomhet.³³ Slik virkemiddeltenkning i miljøretten har blitt vanlig grunnet målsetningene om effektiv ressursbruk, bærekraftig utvikling og rettferdig fordeling med flere.³⁴ Negativ økonomisk stimulans er et mulig virkemiddel. Med skatter og avgifter korrigeres negativ effekt på miljøet ved for eksempel veibruksavgift og mineraloljeavgift. Klimakvoter er et annen slik miljø-økonomisk virkemiddel. Ordningen med klimakvoter er ment å skulle bidra til en kostnadseffektivt reduksjon av klimagassutslippene ved å gi virksomhetene et valg mellom å anskaffe klimakvoter eller redusere sine utslipp av karbondi-

---

²⁹ Aasland (1985) s. 53.

³⁰ Monsen (2010) s.1

³¹ Klima og miljøverndepartementet (2014) s. 1.

³² Husebø (1996) s. 16-17.

³³ Stavang (2007) s. 198.

³⁴ Stavang (2007) s. 198.

oksid.³⁵ Den økonomiske stimulansen kan også være positiv i form av tilskuddsordninger for miljøtiltak og skattefordeler.

Økte strafferammer og oppmerksomhet rundt miljøkriminalitet er en satsning gjort for økt bevaring av miljøet. Ulovlig miljøpåvirkning representerer en belastning som kommer i tillegg til den som påføres av lovlig virksomhet.³⁶ Strafferammen er hevet sammenlignet med tidligere, og nytt strengere regelverk er trådt i kraft på en rekke områder. Utgangspunktet i både i forurensningsloven og produktkontrollloven er bøter eller fengsel inntil 3 måneder. I forurensningsloven heves imidlertid strafferammen ved nærmere bestemte skjerpene omstendigheter. I tillegg ble det i 1993 vedtatt en såkalt generalklausul om miljøkriminalitet som øker strafferammene for alvorlig miljøkriminalitet. Den ble inntatt i straffelovens § 152 b.³⁷ Rettspraksis må også følge opp dette, ved å idømme strengere straffer for miljøkriminalitet.³⁸

Plan og bygningsloven av 14. Juni 1985 nr. 77 regulerer arealplanlegging for hele landet inkludert vassdrag. Det er hovedsakelig lokalt arealplanlegging har en funksjon med tanke på forurensningsproblemer.³⁹ Boligområder og veier kan lokaliseres slik at lokalbefolkningen blir utsatt for minimalt med støy og luftforurensning fra utbyggingen og bruken i ettertid. Ved industriutbygging har lokalisering stor preventiv effekt for nærmiljøet. Utbyggingsmønsteret kan tilpasses mer effektiv kollektivtransport, og slik helhetlig tenkning kan ha stor effekt på miljøet og slik bidra også til å bekjempe miljøproblemer regionalt og globalt.⁴⁰

Forurensningsloven inneholder en rekke offentligrettslige regler som forebygger forurensning og som reduserer skadevirkningene av allerede inntrådt forurensning, inklusiv en rekke generelle forbud og påbud. Denne styringsformen er den mest tradisjonelle, og må etter legalitetsprinsippet ha hjemmel i lov eller regler i forskrift med hjemmel i lov. Forurensningsloven § 7 er et eksempel og sier at alle har en plikt til å unngå forurensning. Denne bestemmelsen vil typisk få anvendelse ved oljeutslipp og annen akutt forurensning. De ansvarlige for utslippet er pliktige til å ta opp oljen i den grad det lar seg gjøre innen rimelighetens grenser. Der opprensning er tilnærmet umulig er man forpliktet til å avbøte skader og ulemper. Hvis utslippet til en elv medførte fiskedød, kan det være aktuelt å avbøte dette ved å sette ut ny fisk.⁴¹

---

³⁵ Husebø (1996) s.17

³⁶ Politidirektoratet (2008) s.1-2.

³⁷ NOU 1995:4 kapittel 5.5.

³⁸ eks Rt. 2005 s. 76 og Rt. 2011 s. 631.

³⁹ NOU 1995:4 kapittel 5.3.

⁴⁰ NOU 1995:4 kapittel 5.3.

⁴¹ NOU 1995:4 kapittel 5.1.

Som motstykke til dette har vi tillatelser og konsesjoner, og ikke minst nekting av utslippstillatelser. Forurensningsloven slår fast at ingen har lov til å forurense uten gitt tillatelse til det. Slik tillatelse er for enkelte virksomheter og på visse vilkår gitt i lovens §11 eller i forskjellige forskrifter om forurensende virksomhet.⁴² Høyesterettsavgjørelsen Lunner Pukkverk, Rt. 1993 s.528 omhandler nettopp en slik nektelse. Der ble det lagt vekt på den trivselsreducerende virkningen tungtrafikken til og fra anlegget ville ha på boligområdene. Adgangen til å legge avgjørende vekt på hensyn som trafikkstøy ble konstatert. Videre ble det fremhevet:

“At hensynet til å unngå trafikkforurensning står sentralt ved beslutninger som treffes etter samferdsels- og planlovgivningen, kan ikke begrense forurensningsmyndighetenes adgang til å vektlegge dette ved avgjørelser av utslippssøknader. Det dreier seg om et hensyn som har vesentlig betydning på tvers av forvaltningssektorene. I så måte er dette en del av de overordnede miljøhensyn som det er en målsetning å innarbeide i beslutningsprosessene - jf det prinsipp som nå er nedfelt i grunnloven § 110 b - og som nettopp miljøvernmyndighetene er satt til å ivareta. For min del finner jeg det nokså klart at også andre miljøulemper enn de forurensningsmessige etter omstendighetene vil kunne tillegges avgjørende vekt som avslagsgrunn etter forurensningsloven. For eksempel må dette kunne gjelde ødeleggelser av naturmiljøet eller estetiske ulemper, også når slike konsekvenser skyldes andre sider ved virksomheten enn den forurensning som utløser konsesjonsplikt.”⁴³

Dette utsagnet fra høyesterett har prinsipiell rekkevidde, og dette ansvaret hos miljøvernmyndighetene er det jeg var inne på tidligere ved omtale av grunnlovens betydning. Her ser vi konkret eksempel på hvordan høyesterett legger vekt på et av disse prinsippene.

2.4.3 Privatrettslig

Privatrettslige regler som regulerer vern av miljøinteresser, i tillegg til reglene om erstatning for forurensningsskade i forurensningsloven, er naboretten og vassdragsretten.⁴⁴ Eiendomsrettens utøvelse begrenses i stor grad av hensynet til naboeiendommen. Behovet for klare rettsregler for naboforhold ble synlig ved oppblomstringen av nye former for virksomhet på 1800-tallet, da mange av de ga store plager for omgivelsene rundt seg. Graneloven inneholder viktige prinsipp i norsk tingsrett. Ingen skal bedrive eller sette i verk noe som urimelig eller uturvande(unødig) er til skade eller ulempe på naboeiendommen, etter grl. § 2. I tillegg er den en varslingsplikt når enkelte tiltak som potensielt kan være til skade eller ulempe skal påbegynnes.

---

⁴² NOU 2009:16 s. 63.

⁴³ Lunner Pukkverk, Rt.1993 s. 528, side 535.

⁴⁴ NOU 1995:4 kapittel 4.

Grannelovens ”urimelig” har vært gjenstand for store diskusjoner, og hva som regnes som urimelig beror blant annet på hva slags strøk man befinner seg i og hvilke virksomheter som var der fra før av. Det er dette som omtales som tålegrensen. Generelt er den naborettslige tålegrensa et relativt begrep.⁴⁵ Etter forurl. § 57 b) kan det reises krav ved tillatt forurensing og ”ikke tillatt” forurensning, men tålegrenseregelen kan vanskeliggjøre det å få igjennom et slikt krav.⁴⁶ Tålegrensen er lokalisert i forurl. § 56: ved tillatt forurensing er det bare den delen som overskrider den naborettslige tålegrensen som skal erstattes. Ved ”ikke-tillatt” forurensing kommer ikke tålegrensbestemmelsen til anvendelse. Skadevolder må da utvilsomt erstatte tap som ligger under tålegrensen, og selvfølgelig den som ligger over.⁴⁷ Problemet i praksis er ofte at det er vanskelig å skille mellom hvilken forurensing som har ført til skaden - det er gjerne en kombinasjon mellom lovlig og ulovlig forurensing som er årsaken. Forholdet mellom forurensingsloven og granneloven er regulert i forurensingsloven §10, men naboretts § 9 gjelder også ved tillatt forurensing etter forurensingsloven og kommer til anvendelse om tålegrensen er overskredet.

Vassdragsretten regulerer rettigheter og interesser i forbindelse med vassdrag og innsjøer ved spesialregler og det er delvis forklaringen på at forurensningsloven hovedsakelig gjelder luftforurensning og støy. Denne inneholder svært omfattende regler vedrørende utøvelse av eiendomsretten i vassdrag, og spesielt begrensinger i disse rettighetene.⁴⁸

Selskapsretten kan også utgjøre stor forskjell for sikring av og økt fokus på miljø. Profittmaksimeringen har lenge stått sentralt som målsetning i selskapsretten, hvor mye fokus har vært rettet mot å tjene mest mulig ved minst mulige kostnader. Denne holdningen ser ut til å tones ned og et bærekraftig næringsliv som ivaretar miljøverdier har fått større plass. En eventuell lovendring om styrets ansvar i selskapsretten vil trolig fremskynde denne prosessen.⁴⁹ Det er ikke nødvendigvis en motsetning til maksimere profitten å satse på miljø.⁵⁰ Næringsinteresser har tradisjonelt gått foran miljøinteresser, men hvis det nå skjer en endring der utviklingen og målsettingen er parallell for både miljø og profitt vil det trolig være en vinn-vinn situasjon for næringslivet og miljøet.

---

⁴⁵ NOU 1995:4 kapittel 4.

⁴⁶ Bugge (1999a) s. 416.

⁴⁷ Bugge (1999a) s. 381.

⁴⁸ NOU 1995:4 kapittel 4.

⁴⁹ Instituttet for privatrett (2013). Beate Sjøfjell med flere har et forskningsprosjekt, om hvordan klimakrisen kan løses juridisk gjennom å endre selskapsretten.

⁵⁰ Regjeringen (2014). Rapporten ”The New Climate Economy.” produsert av den globale kommisjonen for økonomi og klima, konkluderer med at teknologisk innovasjon og investering i effektive lavutslippsløsninger har potensiale til å skape arbeidsplasser, økt selskapsfortjeneste og økonomisk utvikling.

3 Erstatningsrettens vilkår

3.1 Innledning

For å konstatere erstatningsansvar, må tre grunnvilkår være oppfylt. Det må foreligge ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng og økonomisk tap. I det følgende skal det redegjøres for vilkårene i miljørettslig perspektiv, særlig ved ansvar for forurensning.

Regler om skadeserstatning blir regnet som en del av privatretten. Rettsreglene følger delvis av rettspraksis, dels av skadeerstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26, og dels av annen spesiallovgivning. I noen grad blir miljøskader regulert av alminnelige erstatningsrettslige normer, men i hvilken grad er ikke fullstendig avklart. Disse reglene blir supplert av særlovgivning som regulerer spesifikke områder.

3.2 Ansvarsgrunnlag

For at noen skal bli erstatningsansvarlig må det foreligge et ansvarsgrunnlag. Dette følger av alminnelige erstatningsrettslige prinsipper. Det er to hovedformer for ansvarsgrunnlag i norsk rett; ansvar på subjektivt grunnlag og ansvar på objektivt grunnlag.⁵¹ Det alminnelige ansvarsgrunnlaget er culpa-ansvaret, som plasserer erstatningsansvar hos den som uaktsomt volder skade på person eller ting. Denne regelen følger av langvarig rettspraksis⁵² og er ulovfestet, og blir også kalt skyld-ansvaret. Det andre ansvarsgrunnlaget i norsk rett er det objektive ansvar. Objektivt ansvar innebærer at skadevolder kan holdes erstatningsansvarlig uten hensyn til om vedkommende har utvist skyld. Risikoen for eventuell skade plasseres der den er mest hensiktsmessig. Objektivt ansvar kan være ulovfestet og bygge på rettspraksis, eller være lovfestet som i forurensningsloven kapittel 8.

Det kan sies rimelig sikkert at det foreligger et generelt prinsipp om objektivt erstatningsansvar for forurensningsskader. Prinsippet er lovfestet i granneloven, erstatningsreglene i forurensningsloven, i petroleumslovens kapittel V (når det gjelder petroleumsvirksomheten på kontinentalsokkelen) og i sjøloven kapittel 10 (ved oljesøl fra skip).⁵³ I forurensningsloven kapittel 8 om erstatning, er det § 55 som definerer nærmere ansvarsgrunnlaget og ansvarssubjektet. Det bygges på et rent objektivt grunnlag, som betyr at det ikke er nødvendig at det foreligger skyld eller annen form for uaktsomhet til den skadevoldende handling.

---

⁵¹ Lødrup (2009) s. 51.

⁵² Lødrup (2009) s. 127-128.

⁵³ NOU 1995:4 kapittel 4.

At ansvaret er objektivt ved vern mot forurensning er i samsvar med prinsippet om at forurenser skal betale.⁵⁴ Dette kommer jeg tilbake til like under i punkt 3.5. Utviklingen med bruk av objektivt ansvar henger nært sammen med de økte skademulighetene som er typiske for det moderne industrisamfunnet,⁵⁵ som også er hovedårsaken til at forurensning forekommer. I oppgaven har jeg ikke skilt i mellom ulike typer ansvarsgrunnlag, selv om kravet til aktsomhet kan ha betydning for vektleggingen av ulike miljøsyn.⁵⁶

3.3 Årsakssammenheng

For at man skal kunne pålegge erstatningsansvar, må det foreligge årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handlingen og miljøskaden. Kravet til årsakssammenheng er oppfylt dersom skaden ikke ville ha inntruffet hvis handlingen tenkes bort.⁵⁷ Nærhets- og påregnelighetskriteriet er ment å skulle beskytte den ansvarlige for eventuell skade som er for fjern og avledet. Man skal ikke være ansvarlig for skader som er umulig å forutse, derimot skal man ta grep og gjøre det som kan gjøres for å unngå påregnelig skade. Det ville rammet skadevolder uforholdsmessig hardt dersom det ikke fantes et slikt avgrensningskriterium.

Å konstatere årsakssammenheng kan være spesielt vanskelig ved vurdering av erstatningsansvar ved miljøskader. Bakgrunnen for dette er at det ofte er mange forskjellige kilder som bidrar til miljøskaden samtidig. Dette gjør det vanskelig å påvise adekvat årsakssammenheng. Den klassiske formuleringen for hva kravet til årsakssammenheng innebærer er at skaden ikke ville ha skjedd om handlingen eller unnlatsen ble tatt bort.⁵⁸ Dette blir omtalt som faktisk årsakssammenheng mellom ansvarsgrunnlaget og skaden. I tillegg til at omfanget av skaden må være påregnelig, også kalt adekvat.

I miljøretten er det videre ofte tvil om hva slags forurensning eller miljøforstyrrelse som har ført til hvilken skade, altså problemet med flere skadevoldere.⁵⁹ I tillegg tar det ofte lang tid før skadeomfanget viser seg i full størrelse. I noen tilfeller er det lett å se, slik som ved oljesøl eller annen akutt forurensning i stor skala. Ved andre typer forurensning som gradvis påvirker naturen i negativ retning kan det imidlertid ta lang tid før omfanget synes fullt ut, og skadevolderne blir sjeldent holdt erstatningsrettslig ansvarlige i slike tilfeller.

---

⁵⁴ NOU 1982: 19 s.54.

⁵⁵ Lødrup (2009) s. 47.

⁵⁶ Se nærmere kapittel 5.

⁵⁷ Lødrup (2009) s. 329

⁵⁸ Lødrup (2009) s. 331-332 og NOU 1982: 19 s.103: To fabrikker er ansvarlig solidarisk for forurensning som samlet sett påvirker fisken i en elv negativt, selv om skaden ikke ville ha skjedd om kun en av de forurenset.

⁵⁹ Nærmere behandlet ovenfor i 2.3.1.

3.4 Økonomisk tap

I norsk erstatningsrett er utgangspunktet at man bare har rett til erstatning dersom det foreligger et økonomisk tap. Økonomisk tap foreligger når skade på ting eller person kan omgjøres til en pengeverdi, tapet må være målbart. Tradisjonelt har det vært et krav om særskilt hjemmel for å få erstattet skade av ikke-økonomisk art.⁶⁰ Skadeerstatningsloven § 4-1 er den formelle hjemmelen for skade på ting. I følge bestemmelsen er utgangspunktet for erstatningsutmåling på tingskader og andre formuesgoder er at økonomisk tap skal dekkes. Skadelidte har krav på erstatning for påregnelig økonomisk tap som påføres skadelidte som følge av skadepolders handling eller virksomhet.⁶¹ De alminnelige reglene verner ikke rene miljøskader med mindre de medfører direkte økonomisk tap. Det har likevel forekommet at skadelidte er blitt tilkjent erstatning når ikke-økonomiske interesser er blitt påført skade uten at det foreligger særskilt hjemmel.⁶²

En økonomisk interesse er en interesse som har en objektiv pengeverdi. Denne pengeverdien uttrykkes typisk ved blant annet markedsverdi. En ikke-økonomisk interesse har subjektivt forankring, hvor verdien avhenger av interessens betydning for skadelidte og har derfor sjeldent objektiv pengeverdi. I tillegg kan det skilles i mellom integritetsinteresse og bruksinteresse. Integritetsinteressen er knyttet til rettsgodet direkte, mens økonomisk bruksinteressen dreier seg om faktisk utnyttelse av rettsgodet, hvor man for vederlag lar andre unytte tingen for eksempel. Ikke-økonomisk integritetsinteresse derimot er når rettsgodets innehaver tillegger rettsgodet større verdi enn godets omsetningsverdi. Ikke-økonomisk bruksinteresse foreligger der bruken tilfredsstillende ideelle formål, som søvn eller annen rekreasjon.⁶³

Rekkevidde for vilkåret økonomisk tap er omdiskutert, og spesielt i hvilken grad den omfatter ikke-økonomisk-interesser. I NOU 1982:19 side 29 blir erstatning for allemannsretter og ikke-økonomisk-interesser satt omtalt:

”Etter gjeldende erstatningsrett kan skadelidte normalt bare krev erstatning for det påviselige økonomiske tap som er lidd. Erstatningen (oppreisning) for skade av ikke-økonomisk art kan bare kreves når det er særskilt bestemt.”

Det blir vist til skadeerstatningsloven kapittel 3 jf. §§ 3-2, 3-5 og 3-6 som eksempler. Utmålingen kan være problematisk ved erstatning for ikke-økonomisk skade. Å definere omfanget

---

⁶⁰ NOU 182:19 s. 29.

⁶¹ NOU 1982:19 s. 81.

⁶² Se bla. Rt. 1992 s. 1469 og Rt. 1996 s.1473, behandlet nærmere nedenfor i 4.2.

⁶³ Monsen (2010) s. 19-21.

er en utfordring på grunn mangel på objektive kriterier. Rt. 1969 s. 1220 er et eksempel på at det skal mye til for å få erstatning når det er snakk om økonomisk tap som ikke er knyttet til en rettighet.⁶⁴ I Rt. 1995 s. 1303 uttalte også Høyesterett at "erstatning for ikke- økonomisk skade og ulempe er fortsatt uvanlig og krever særskilt hjemmel".

Eksempler på miljøskader som vanligvis ikke medfører økonomisk tap i tradisjonell forstand er nedgang i fiskebestand, støy-forurensning eller lignende. I slike tilfeller strekker forurensningsloven seg litt lenger enn skadeerstatningsloven § 4-1. Forurensningsloven kapittel 8 gir rett til erstatning som baserer seg på utøvelse av allemannsrett og for de utgifter som oppstår ved avbøting av forurensningsskader og gjenoppretting, §57 b og d, jf §58.⁶⁵ Det ikke-økonomiske tapet må likevel kunne omregnes til en verdi, som kostnaden for opprydningen. Aasland-utvalget drøftet i sin utredning, NOU 1982:19 s.87-88, sontringen mellom økonomisk tap og ideelle tap, og om denne var uheldig. Justisdepartementet valgte å ikke følge opp dette.⁶⁶ Kapittel 8 i forurensningsloven gjelder erstatning for forurensningsskader, og først og fremst ansvar ovenfor tredjemann. Det er rettspraksis som i all hovedsak bidrar med å forstå rekkevidden av disse reglene, sammen med juridisk teori.

---

⁶⁴ Se kapittel 4.5.

⁶⁵ NOU 1999:21 s. 234.

⁶⁶ Bugge (1999a) s. 379.

3.5 Sentrale hensyn i miljøskadeerstatning

Tradisjonelt bygger erstatningsrettslige regler i norsk rett på to grunnhensyn, dette er hensynet til prevensjon og hensynet til gjenoppretting.⁶⁷ Disse hensynene gjør seg også gjeldende ved erstatning ved forurensning og andre miljøskader.

Represjonstanken ved hensynet til gjenoppretting tilsier at skadelidte skal få kompensert den skade som er blitt påført av skadevolder. Dette hensynet har en rettferdsfunksjon, der skadevolder får muligheten til å gjøre opp for seg og skadelidte får en følelse av rettferd når han selv slipper bære kostnaden noen andre er ansvarlig for.⁶⁸ Ved gjennomretting av skaden, flyttes også tapet fra skadelidte over på skadevolderen.⁶⁹ I tillegg har hensynet en konfliktløsende funksjon, når partene får en avklaring og tilstanden blir gjenopprettet.

Prevensjonshensynet handler om potensiale til å påvirke fremtidige handlinger; ved å pålegge ansvar i dag kan det føre til at skader blir forsøkt unngått i morgen.⁷⁰ Preventivt har erstatningsreglene stort potensiale til å påvirke bedrifters lokalisering for minimal skadelig effekt på omgivelsene, bedre rutiner for avfallshåndtering. Hensynet kan også motivere til å utvikle og ta i bruk miljøvennlige løsninger. Den økonomiske risikoen erstatningsansvaret medfører motiverer til å gjøre de grep som er nødvendig for å minimere risikoen for skade.

Bærekraftig utvikling er et prinsipp i miljøretten, men også et mulig hensyn i erstatningsretten eller forvaltningsretten.⁷¹ Bærekraftig utvikling defineres som *”en utvikling som dekker dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at framtidige generasjoner skal få dekket sine behov”*.⁷² Dette hensynet ivaretas også ved erstatningsvern av miljøinteresser, da det er med på å sikre at miljøinteresser blir tatt vare på og eventuell skade blir kompensert. Prinsippet underbygger at miljøinteressers tilstand før skade skal gjenoprettes. I norsk miljørett er dette prinsippet svært sentralt.

---

⁶⁷ Lødrup (2009) s. 107.

⁶⁸ Tilstede er også hevnaspektet ved at den har forårsaket skaden skal ”få som fortjent” og betale for seg. Hensynet er svakere i denne sammenhengen enn mange andre steder, da det er få som har en så nær tilknytning til miljøinteresser at de blir hevngjerrige.

⁶⁹ Lødrup (2009) s. 11.

⁷⁰ Nygaard (2007) s. 20.

⁷¹ se Grl. §112 fjerde ledd.

⁷² Bugge (2006) s. 61.

I miljøretten er det blitt utviklet et prinsipp om at ”forurensere skal betale”, også kjent i internasjonal miljørett som ”Polluter Pays Principle”.⁷³ Dette er sentralt i alle diskusjoner om kostnadsansvar for forurensning.⁷⁴ Det er et bærende prinsipp i forurensningsloven, hvor det også er lovfestet i § 2 nr. 5. Prinsippet er samfunnsøkonomisk effektivt, da forurensere skal bære de kostnadene som forurensningene han er ansvarlig for påfører samfunnet. Dette er en logisk plassering av ansvaret, da det er rimelig at den som har forårsaket et problem og har de økonomiske fordelene av den skadevoldende virksomheten, skal bære kostnadene av eventuelle følger. Dette er i tråd med reparasjonshensynet og det objektive ansvaret for miljøskader er basert på dette.⁷⁵

---

⁷³ Bugge (1999a) s.176 og NOU 1982:19 s.54.

⁷⁴ Se Bugge (1999b) s. 6.

⁷⁵ Lødrup (2009) s. 111.

4 Evaluering av rettspraksis: Erstatningsvern av miljøverdier?

4.1 Innledning

Nitroglyserindommen, i Rt. 1875 s. 330, er en av forløperne for det ulovfestede objektive ansvar, et ansvar motivert ut fra det synspunktet at man skal *”forhindre og begrense skadene på omgivelsene”*. Norges Høyesterett ga i dommen uttrykk for at det var rimelig at den som utsatte sine omgivelser for potensielt skadevoldende virksomhet, erstattet eventuell skade uten hensyn til konkret bevis for culpa. Dette erstatningsansvaret var egnet til å motivere bedrifter til en lokalisering for sin bedrift på steder som påførte omgivelsene minst mulig skade og skademuligheter.⁷⁶

At miljøhensyn ble tatt så tidlig i den industrielle tidsalderen er interessant. Spørsmålet er i hvilken grad vernet er større i dag enn det var da?

Forurensningsloven er en sentral del av det lovverket som er ment å håndtere forurensningsproblematikk hvor miljøet er skadelidende. På flere punkter gir forurensningsloven kapittel 8 et styrket erstatningsrettslig vern sammenlignet med alminnelige erstatningsregler.⁷⁷ Kapitlet ble tilføyd ved lov 16 juni 1989 og trådt i kraft 1 august samme år. Det er likevel slik at forurensningslovens regler ikke gir noen generell rett til erstatning for miljøskader. Reglene gjelder bare for skade voldt av forurensning. Miljøskader forårsaket av andre faktorer er ikke dekket.⁷⁸ I tillegg er det slik at dersom forurensningen var lovlig etter reglene om utslippstillatelse, er det bare den forurensning som overstiger den naboettslige tålegrensen etter granne-loven § 2 man har rett på erstatning for.

På erstatningsrettens område er hovedregelen at det ikke er et krav om lovhjemmel. Etter tradisjonell oppfatning kreves det dog lovhjemmel for kompensasjon av ikke-økonomisk skade eller ulempe.⁷⁹ Her som flere andre steder fins det unntak fra unntakene som gjør seg gjeldene på ulovfestede grensetilfeller. I det videre skal vi se på hvilket vern miljøinteresser og naturgoder innehar, generelt sett, i følge rettspraksis. En forutsetning for slikt erstatningsvern er at vilkåret økonomisk tap må være oppfylt. Mye tyder på at vern av ”ikke - økonomiske interesser” i stadig større grad blir innfortolket i dette vilkåret, og utvider rammene for hva som regnes som økonomisk tap.

---

⁷⁶ Fleischer (2000) s. 21.

⁷⁷ NOU 1999:21 s. 234.

⁷⁸ Jf. Forurensningsloven § 53.

⁷⁹ se Nygaard (2007) s. 12.

Grunnet lite omfang av avgjørelser som omhandler miljøskader, er det i evalueringen inkludert rettspraksis som omhandler vern andre av ikke-økonomiske interesser, slik som fritidsinteresser, for å se om rettsreglene for disse kan anvendes analogisk for skader på ulike typer miljøinteresser. Det samme gjelder rettsreglene som er utformet med tanke på forurensnings-skader, spørsmålet blir om disse kan anvendes på andre miljøskader også.

4.2 Ikke-økonomiske interesser i rettspraksis

4.2.1 Erstatning for redusert miljøkvalitet?

Den såkalte ”Canadagjess dommen”, RG 1979 - 715, illustrerer hvilke hensyn som skal tas i en vurdering av vern av verdier som kategoriseres som ”ikke-økonomiske”. I den avgjørelsen var det snakk om fuglebestand og estetiske berikelser i naturmiljøet, og hvilke kriterier som måtte oppfylles for at vern skulle inntre i den anledning.

Saken dreide seg om skyting av 10 canadagjess som var blitt satt ut av viltnemda i Tingvoll. Retten konstaterte at erstatningsgrunnlag forelå. Spørsmålet i saken var om Canadagjessene var erstatningsrettslig vernet på en slik måte at Staten hadde krav på skadeserstatning, noe de konkluderte med at var tilfelle.

Første del av førstvoterendes rettslige vurdering henviser til tidligere hendelsesforløp, for så å gå videre til hensikten med utsettelsen av fuglene. Fuglene var totalfredet og hadde blitt satt ut med hensikt å skape trivsel og liv i naturen. Viltnemda og Direktoratet bisto faglig og økonomisk med utsetting der forholdene lå til rette for det. Videre ble det henvist til jaktlovens § 4,⁸⁰ og det offentliges ansvar etter denne bestemmelsen, som bekreftet at utsetningen av Canadagjessene var en offentlig oppgave.

Den neste rettskildefaktoren er av spesiell interesse. Her går førstvoterende til et forarbeid hvor utvalget var nedsatt for å vurdere erstatningsansvar for forurensningsskader, NOU 1973 nr. 8. Det er utvalgets generelle uttalelser om utgifter til gjenoppretning av naturmiljø uten økonomisk verdi, som er årsaken til at førstvoterende siterer følgende:

Fra NOU 1973 nr. 8, side 37 og 38:

«Begrepet forurensningsskade omfatter også de utgifter det offentlige og andre har til opprenskning av strender m.v. som er tilsølt. Utvalget antar at dette også vil kunne gjelde selv om strand strekningen ikke har noen økonomisk verdi - spesielt salgs verdi - som svarer til omkostningene ved en opprenskning. Etter utvalgets mening må hensynet til å beskytte naturmiljøet og til å gjenopprette den tidligere tilstand der naturen er blitt ødelagt ved forurensning tillegges vesentlig vekt, uten å være strengt bundet til snevre økonomiske kriterier. Det har også ellers vært antatt i norsk erstatningsrett at de rimelige og forsvarlige utgifter den skade-

---

⁸⁰ Nå opphevet lov.

lidte har til å forhindre eller avbøte en skade, representerer et økonomisk tap som kan kreves dekket, selv om den direkte fysiske skade er av ikke-økonomisk karakter (jfr. Øvergaard, Side 719 Norsk Erstatningsrett, 2. utgave 1951 309). Om det er grunneieren eller det offentlige som har utgiftene, kan etter utvalgets oppfatning ikke være avgjørende. Heller ikke vil det spille rolle om opprydningen skyldtes hensynet til dyre- og plantelivet og estetiske hensyn, eller direkte økonomiske interesser som å opprettholde salgs- eller bruksverdien av vedkommende strandområde.»

Hensynet til å beskytte naturmiljøet og gjenopprette naturens tidligere tilstand før ødeleggelsene må tillegges vesentlig vekt i følge dette forarbeidet. Rettens anvendelsen av NOUen viser at selv om den gjelder for forurensningsskader gir den uttrykk for gjeldende rett generelt sett. Førstvoterende finner den veiledende for erstatningsspørsmål hvor skaden ikke er påført ved forurensning. NOUens grundige gjennomgang av andre rettskilder, som juridisk teori og antatt gjeldende rett i norsk erstatningsrett, underbygger grunnlaget for at førstvoterende henviser til denne kilden. Det er et uttrykk for at erstatningsretten har harmoniserende regler på ulike tilfeller som omhandler ikke-økonomiske interesser, og NOUen blir brukt som uttrykk for gjeldende forståelse av disse reglene. Antagelsen fra norsk erstatningsrett, om dekning av ”de rimelige og forsvarlige utgifter ” selv ved skade av en ikke-økonomisk karakter, er svært sentral i den siterte teksten. At lagmannsrett slutter seg til det siterte, bekrefter at også de ser på dette som en riktig antagelse.

Reelle hensyn som i følge NOUen skulle tillegges vesentlig vekt ble så påpekt av førstvoterende. Gjessene var satt ut ment som en berikelse i naturen, som skapte økt trivsel og opplevelse ved å ferdes i skog og mark. Skaden var av en økonomisk betydning på en slik måte at erstatning kunne kreves av den ansvarlige, ettersom det offentlige hadde utgifter ved å reparere skaden med ny utsetting av kyllinger slik at bestanden ikke skulle dø ut.

Rettskildebruken har ikke et klassisk oppsett i denne avgjørelsen. Bruken av NOU 1973 nr. 8, som omhandler erstatningsansvar for forurensningsskader, kunne vært bedre begrunnet. Denne slutter lagmannsretten seg til, uten å begrunne dens vekt eller relevans. Det man ser av det siterte er som allerede nevnt, at det gir uttrykk for gjeldende erstatningsrettslig regler når det kommer til ikke-økonomiske interessers vern. Dette kunne vært mer presisert av lagmannsretten. Det synes likevel som en relevant rettskildefaktor, som er tillagt betydelig vekt. Reelle hensyn spiller en helt sentral rolle i dommen. Det er begrunnet med tilslutning til et relevant forarbeid, og ikke direkte knyttet til noen anvendt bestemmelse. Det er lite å utsette på rettskildebruken, da den synes ryddig og målrettet sett under ett.

Resultatet i seg selv er alt i alt et godt resultat. Resultatet er samfunnsnyttig om man ser på kostnadseffektivitet og i tråd med rettferdighetstanker om hvem som skal bære kostnadene.

Det synes velbegrunnet, og de reelle hensyn som er lagt vekt på fremtrer som helhetlig og grundig vurdert. Gjessene hadde erstatningsrettslige vern, og det offentlige hadde krav på erstatning fra skadevolderen. Med andre ord er dette en miljøinteresse med erstatningsrettslig vern etter lagmannsrettens mening. Det var uten betydning om det var avkommet av utsatte fugler, eller de faktisk utsatte fuglene som ble skutt.⁸¹ Juridisk teori og senere rettsavgjørelser anvender denne avgjørelsen hyppig i sine vurderinger av ikke-økonomiske interessers ståsted i erstatningsretten.⁸²

4.2.2 Erstatning for redusert bruksnytelse?

Nybrottvei-dommen, Rt. 1980 s.309, var lenge et prejudikat i mot at ikke-økonomiske interesser skulle innfortolkes i erstatningsrettens vilkår økonomisk tap. Avgjørelsen omhandler blant annet erstatning for redusert bruksnytelse. Her kom Høyesterett til at erstatning ikke kunne gis utover det rene økonomiske tap. Krav for utgifter som avverget ulemper og merkostnader i den forbindelse ble avvist.

Saken gjaldt erstatning for støy og trafikkulemper i forbindelse med veiarbeid. Det var enighet om at tålegrensen etter granneloven var overskredet, tvisten gjaldt erstatningsutmålingen. Høyesterett la til grunn at det at det ikke forelå et direkte økonomisk tap, da støyulempen ikke hadde medført reduksjon i eiendommens omsetningsverdi eller økonomiske utnyttelse av eiendommen. Når det kom til mulighet for å utbedre eventuelt skade ble det konkludert med at eieren ikke kunne få dekket påkostninger for å avverge ulempe, dersom det ikke hadde medført direkte økonomisk tap for han.

Det ble påpekt at ulempene var alminnelige for eiendommene i strøket, og slike ulemper skulle bare erstattes dersom de overstiger det en eier må finne seg i uten erstatning etter granneloven.⁸³ Grannelovens relevante bestemmelser, §§ 9 og 10, ble gjennomgått og tolket etter ordlyd, med henvisning til at forarbeidene ga klar indikasjon om at lovgivers vilje hadde vært å begrense erstatningen til det økonomiske tap. Høyesterett viste til Rt.1974 s.524, Fornebu-dommen, hvor dette var blitt behandlet. Skaden måtte i følge høyesterett bli voldt av skadevolder, og kun de økonomiske tap som kunne knyttes til denne skaden direkte, var dekket. Utelukket var følgelig kostnader som var påført i ettertid som følgeeffekt. Det ble heller ikke funnet tilstrekkelige grunner til å benytte seg av gjenoppretningsprinsippet som i ekspropria-

---

⁸¹ Gunnar Aasland som representerte Staten v/Miljødepartementet i denne saken, har senere utarbeidet NOU:1982:19 og vært fremtredende i utviklingen av rettstilstanden på dette området gjennom juridisk litteratur og senere som dommer, bla i Nybrottvei-dommen.

⁸² Nygaard (2007) s. 68.

⁸³ Rt 1980 s.309, s. 315.

sjonserstatningslovens § 10, da det ikke var holdepunkter for anvendelse av prinsippet utenfor de tilfeller som var uttrykkelig omhandlet av bestemmelsen. Høyesterett bemerket at rimelighetshensyn kunne tale for en utvidet bruk av gjenopprettingsprinsippet, da det var en mager trøst for huseieren som skulle bli boende i huset at omsetningsverdien ikke var redusert. Utgiftene ville føles som påført tap for de som utførte endringer for å motvirke støyplagene. Disse synspunktene vekt måtte likevel ikke overdrives. Det som ble ansett som urimelig derimot, var å sette ekspropriantene i en annen stilling enn de som rammes av trafikkstøy. Det ble også påpekt vanskeligheten med å påse at ulempeerstatninger ble brukt til støyforebyggende tiltak.⁸⁴

Baser på denne avgjørelsen ble det antatt i juridisk teori at man ikke kunne kreve erstatning for skade på ikke-økonomisk interesser gjennom erstatning for økonomisk tap, og at utgifter til støydempende tiltak ikke var medregnet i begrepet økonomisk tap.⁸⁵

4.2.3 Erstatning for fritidsinteresser?

Leiebildommen, Rt. 1992 s. 1469, medførte en endring av rettstilstanden for ikke-økonomiske interesser. I avgjørelsen var det ikke avgjørende av ferieturen var en interesse av ikke-økonomisk art. Dette vernet av fritidsinteresser satte nye rammer for hva som anses for å ha erstatningsrettslig vern.

Førstvoterende benytter seg av lovteksten som rettskildefaktor, først ved å henvise til ”økonomisk tap” i skadeerstatningsloven § 4-1, uten å ville angi generelt hva som ligger i det begrepet. Førstvoterende mener dog at forsikringsselskapet anlegger en for snever synsvinkel når de trekker en konklusjon om at det ikke oppstår erstatningsberettiget tap dersom en bil skades og derfor ikke kan benyttes i dagliglivet og til ferie. Det blir så en gjennomgang av behovet for transportmidler i dagens samfunn hvor privatbil er utbredt, og at eieren av bilen blir nødt til å bruke andre transportmidler om skade oppstår.

”Dersom dette medfører større utgifter enn de variable kostnader ved bruk av bilen, vil eierens samlede transportutgifter bli større enn om skaden ikke var skjedd. Slik jeg ser det, vil det da oppstå et økonomisk tap, uavhengig av formålet med bilbruken. Jeg kan ikke se at slikt tap ikke har erstatningsrettslig vern etter skadeerstatningsloven § 4-1. ”

---

⁸⁴ I forurensningsloven §62 er det nå særregler som sier at når forurensingsskader fører til erstatning for huseier, skal erstatningsbeløpet brukes til tiltak som reduserer plagene. Denne er basert på Aasland-utvalgets forslag til erstatning for redusert bruksnytelse, jf Bugge (1999a) s.412.

⁸⁵ Nygaard (2007) s. 68 og Bugge (1999a) s.379.

Videre argumenterer førstvoterende for hvorfor privatbil er i en særstilling som transportmiddel. Dette slik at man skal forstå skadeomfanget; i hvilken grad skaden potensielt kan påvirke skadelidtes handlefrihet i forhold til regelmessig forenklet transport. Førstvoterende fremhever at også at denne interessen har krav på vern mot skadevoldere, med andre ord avbøting av virkningen av skade på bil ved leiebilutgifter skal erstattes av skadevolder.

Kravet til å begrense skaden er en plikt som følger av skadeerstatningsloven § 5-1 nr. 2 som sier at skadelidte skal gjøre tiltak i den utstrekning det er rimelig. I forbindelse med denne bestemmelsen, påpeker førstvoterende hva som inngår i hva som kan tenkes rimelig i dette tilfellet. Bruk av kollektiv transport der det er tilgjengelig vil være et utgangspunkt, med supplerende av drosje der det måtte være nødvendig. Endring av tidspunkt av ferie må vurderes og påregnes, så lenge det ikke medfører særlig ulempe.

I dette tilfellet var det ikke mye som kunne vært gjort annerledes slik førstvoterende så det. Ferien var nært forestående og kunne ikke endres, bilen dekket transportbehov for flere barn og bilen skulle brukes ved flere utflukter. Disse momentene påpeker at behovet for bil var tilstede, og ikke kun var en ekstravaganse. Realiteten var at ferien vanskelig kunne gjennomføres uten leiebil.

Teknisk sett er det først av fremst lovteksten som er blitt tolket og utfylt av reelle hensyn i det konkrete tilfellet høyesterett her sto ovenfor. Det er blitt gjort en helhetlig rimelighetsvurdering, hvor erstatning for avverging av følgene av skaden ved å leie bil ble funnet naturlig og påregnelig. Denne lovtolkningen er konkret og tar for seg ordlyden uten noen spesiell støtte fra andre rettskilder, disse er i hvert fall ikke uttrykt.

Av spesiell interesse er setningen ”*Jeg finner det ikke rimelig at ankemotpartens og de øvriges ferieopplevelser skulle bli vesentlig redusert fordi bilen var blitt påført skade.*” Først ved denne bemerkninger, fremstår selve ferieopplevelsen og fritidsinteressen som verdt å verne om. Den skal ikke kvalitativt lide på grunn av skaden som er blitt påført bilen som skulle anvendes i ferien. Førstvoterende kan her kritiseres for ikke å begrunne dette nærmere, men det fremstår likevel som naturlig følge av den bilbruken som anses som vanlig og hans påpekning av hvilke tiltak som kunne vært forventet gjort for å avbøte skaden.

Denne behovsprøvingen av bilen tyder på at det skal en del til for at det skal bli rimelig å avbøte skaden med leiebil. Under tvil kommer han til at også ferieturen til hytta kan dekkes, grunnet blant annet morens funksjonsvanskeligheter.

En annen sentral dom er Rt. 1996 s.1473, Skjerping bro-dommen. Avgjørelsen gjaldt spørsmålet om en skadevolder var ansvarlig for statens utgifter ved gjenopprettelse av en midlertidig broforbindelse mens reparasjonsarbeid av påført skade pågikk. Høyesterett kom til at erstatning kunne tilkjennes også ved utgifter for å forhindre eller avbøte skade, også når de skadde interesser ikke har økonomisk verdi.⁸⁶ Interessene det her var snakk om var trafikantenes mulighet til alminnelig ferdsel og vern av deres fritid i den anledning.⁸⁷ Det ble også poengtert at utgiftene til midlertidig broforbindelse var rimelig og naturlig i forhold til skaden. Skadevolder kan holdes ansvarlig for skade på selve gjenstanden og påregnelige følgeskader. Generelle rettssetninger formulert av høyesterett i denne dommen, er blitt utgangspunkt for flere andre dommer, og omtalt som nettopp ”generelle rettssetninger” i teorien.⁸⁸ I dommen er det blant annet uttrykt at: ”Utgifter pådratt for å forhindre, begrense eller avbøte en skade kan således kreves erstattet selv i tilfelle den skadete interesse ikke har økonomisk verdi.” Og at skadelidte hadde ”rett til å kreve nødvendige og påregnelige utgifter for gjenåpning av riksvegen dekket av skadevolderen” (s.1476-1477). Høyesterett slutter seg her til en videre forståelse av skadebegrepets rekkevidde av hva som inngår i betegnelsen økonomisk tap.⁸⁹

Disse avgjørelsene gir oss samlet sett en bedre forståelse av vernet av ikke-økonomiske interesser og dens plassering i erstatningsretten. Siden det er en utvidelse av vilkåret ”økonomisk tap” i den klassiske erstatningsretten, er man hele tiden på grensen av hva som er erstatningsvernet når man forholder seg til denne kategorien interesser. Canadagjess-dommen er en avgjørelse som direkte omhandler miljøinteresser, mens de andre representerer utviklingen på tingsrettens område. Nybrottveien omhandler retten til å være fri fra forurensning, mens leiebilddommen har fritidsinteresser og fleksibel transport i fokus. Det de alle har til felles er at det er tale om ikke-økonomiske interesser, og prinsippet om konsekvens taler for at man skal se avgjørelsene samlet og gå ut i fra at alle ikke-økonomiske interesser skal behandles likt.⁹⁰ Alle er de verdier som bør beskyttes i følge rettspraksisens utvikling sett samlet.

---

⁸⁶ Meromkostninger ved omfattende omkjøring, jf. Lødrup (2009) s. 391.

⁸⁷ Selv om staten ikke var påført inntektstap, kunne de søke erstatning for tiltak som ivaretok trafikantenes fritidsinteresse ved minst mulig bruk av tid i trafikken, se. 1476 i Rt. 1996 s 1473.

⁸⁸ se bla. Nygaard (2007) s. 68.

⁸⁹ se Koch (2012) s. 622.

⁹⁰ Stavang (1999) s. 59.

4.3 Svensk rettspraksis til sammenligning

Så et komparativt blikk mot Sverige. Det er interessant å se på rettstilstanden på samme område i Sverige, da de nordiske landene ofte utvikler seg i samme retning og har like rettssystem og verdigrunnlag. NJA 1995, s. 249 er fra Sveriges høyeste domstol, og gir et godt innblikk i svensk rett i forhold til erstatningsrettslig vern av miljøinteresser. Avgjørelsen gjald erstatningsvern for skade på jervebestanden, som var vernet og ivaretatt på statens bekostning. På samme måte som i norsk rettspraksis ble det her konkludert med at det må være snakk om en form for skade som kan overføres til økonomisk verdi for at erstatning skal kunne forekomme.

Innledende i avgjørelsen er det en gjennomgang av rettstilstanden i Sverige på området, da saken ble ansett å ligge på grenseområdet mellom tingsskade, ren formuesskade, økonomisk tap og ideell skade.⁹¹ Det ble understreket at rene affeksjonsverdier var utenfor hva som kan erstattes, men at det i eldre juridisk teori er blitt fremmet at reparasjonskostnader til og med for pyntegjenstander som er dekor i en hage, og som ikke har tilfører noe til markedsverdien, skal dekkes av skadevolder. Dette eksempelet er fra Strahl⁹², og viser at økonomisk tap kan omfatte ting som mangler økonomisk verdi. Avgjørelsen går grundig gjennom svensk juridisk teori og en rekke avgjørelser som omhandler grensdragningen mellom økonomisk tap og ikke-økonomisk tap / ideelle verdier.⁹³

Naturverninteresse blir sagt å være grunnlaget for fredningen av jervebestanden, en interesse Sverige har forpliktet seg til å ta hensyn til gjennom internasjonale konvensjoner. Den sterke bevaringsinteressen ved beskyttelse av truede dyrearter, kan sammenlignes med kulturell interesse som finnes for å beskytte arkeologiske funnsteder. Det blir uttrykt at i begge tilfeller gjelder det å bestemme om rett til erstatning kan forekomme på grunn av angrep på interessen som i seg selv ikke har noen direkte økonomisk verdi. Vesensforskjellen ved at det her ikke var tale om erstatning som var påløpt på grunn av skadevolders handling, men at en del utgifter staten hadde ved fredningen av jervebestanden ble forringet på grunn av den ulovlige jakten, ble ikke tillagt vekt. Domstolen understrekte så at det ikke finnes rimelige hensyn som tilsier at det skal skilles mellom tilfeller hvor allerede anvendte midler blir unyttiggjort, og de tilfeller der skaden fører til nye uventede utgifter.

---

⁹¹ ”Ideell skade” er også et begrep brukt om ikke-økonomisk tap i norsk rett, hovedsakelig i forbindelse med menerstatning se Lødrup (2009), s. 50.

⁹² Strahl, Om rekvisiten skada och vinning vid förmögenhetsbrotten s17, ff. Jf. NJA 1995 s. 249.

⁹³ se NJA 1993 s. 753 og NJA 1980 s. 497.

Det hele avsluttes med et oppsummerende avsnitt. Spørsmålet gjaldt skade som ligger på grensen mellom ideell og økonomisk skade. Som tidligere nevnt viser praksis eksempler på at erstatning har blitt tilkjent i slike situasjoner. Det påpekes så at det også fins tilfeller av erstatning for ”skjønnhetsverdier”.⁹⁴ Utfallet ble at den som ulovlig hadde jaktet på jerv ble dømt til å betale erstatning til staten.

Selv om denne dommen er mer relevant i sammenheng med naturmangfold, gir den et godt innblikk i behandlingen av økonomisk tap-problematikken i svensk rettspraksis og teori. Det aspektet at den omhandler miljøverdier som dyrefredning forsterker dens relevans for denne oppgaven. I juridisk litteratur har dommen fått en del kritikk, for å ha innført vern av økologiske skader, som verken kan betegnes som formueskader eller integritetskrenkelser.⁹⁵

Ved markedsverdiskade og bruksverdiskade gjør det seg gjeldende et behov for en adekvat grensedraining mellom økonomisk og ideell skade også i svensk rett. For de som ikke vil flytte fra huset sitt er markedsverdien av mindre interesse. I den svenske høyesterettsdommen, NJA 2000 s. 737, ble en eiendom utsatt for maskinstøy, anleggstrafikk og støvplager i en periode på tre år. Uteområdene kunne ikke brukes som vanlig, og søvnen ble forstyrret gjennom en periode på 40 netter. Det ble nødvendig med økt hyppighet av renhold på grunn av mye støv. Følgene med begrenset mulighet til å utnytte egen eiendom og økt arbeidsmengde ved renhold var av en økonomisk art, kunne ikke anses som irrelevant. Skadene kunne regnes som miljøskader, og høyesterett tilkjente erstatning. I svensk rett har man altså dette eksempelet på at skade på bruksverdi kan utgjøre rent økonomisk tap, og derfor er erstatningsvernet.

I avgjørelsen NJA 1992 s.213 var spørsmålet om erstatning for skade på bil og campingvogn kunne omfatte erstatning for feriedager som på grunn av skaden ikke kunne brukes til rekreasjon. Denne skaden ble ansett som en følgeskade av tingsskaden/skaden på eiendelen, og HD konstaterte at erstatningen lå på grensen mellom økonomisk og ideell erstatning. Denne dommen var oppe til behandling samme år som vår ”feriedom”, leiebildommen, noe som illustrerer hvor sammenfallende utviklingen tidvis er i de to nabolandene. Erstatning ble tilkjent om erstatningsvernets rammer ble utvidet.

Om man sammenligner utviklingen i Sverige med den som har vært i Norge, ser man mange fellestrekk. Avgjørelsene har nesten gått parallelt, spesielt med tanke på leiebildommen og campingvogndommen fra Sverige. Utviklingen innenfor svensk erstatningsvern av ikke-økonomiske interesser ser ut til å gå i samme liberale retning som norsk rettspraksis.

---

⁹⁴ NJA 1919 s. 1.

⁹⁵ Bugge (1999a) s. 408-409.

4.4 Miljøkvalitet som moment

En nyere dom fra Agder lagmannsrett, LA-2013-158113, kaster nytt lys over det erstatningsrettslige vernet av miljøinteresser. Der kom retten til at skadene ikke hadde redusert salgsværdien til eiendom, men at miljøkvaliteten eiendommen hadde var skadet og det ble tilkjent erstatning for å dekke kostnader det medførte å gjenopprette denne skaden.

En hytteeier hadde hogd ned 14 furutrær, og skåret av toppene på andre trær på naboeiendommen. Lagmannsretten viste til RG-2008-283, og de grunntankene som var lagt til grunn der når det kom til grunnlag for erstatningsutmålingen. Retten påpekte at anke av den saken var blitt nektet fremmet for Høyesterett, og at den var helt sentral og av stor rettskildemessig vekt.

Utgangspunktet i skadeerstatningslova § 4-1, om dekking av økonomisk tap for skadelidte, ble ikke funnet anvendelig som grunnlag da skaden ikke hadde redusert salgsværdi og følgelig ikke ført til et direkte økonomisk tap. Det ble derimot vist til juridisk teori, som sier at det etter vanlige erstatningsregler ikke er en avgjørende forutsetning at skaden har rammet et rettsgode av økonomisk verdi i tradisjonell forstand, med henvisninger til forurensningsloven § 57.⁹⁶

Med blant annet dette som grunnlag, kom retten til at erstatningen skulle utmåles til å dekke nødvendige kostnader til rimelige utbedringstiltak. Det ble lagt vekt på furutrærnes ikke uvesentlige element i landskapsbilde og klare miljømessige kvaliteter. Det ble også lagt vekt på at landskapet ble mer nakent og mindre egnet til rekreasjon og lek. Erstatningen var ment å gi rom for nyplanting som kunne gjenskape noe av miljøkvalitetene, medregnet innsynsvernet som hadde vært der før hogsten. Det ble også presisert at prevensjonshensyn burde tillegges ikke uvesentlig vekt i den samlede vurderingen, og at erstatningsansvaret kunne strekkes lenger beroende på grad av kvalifisert ansvarsgrunnlag.

Dommen er berammet til videre behandling i Høyesterett, og om de der kommer til samme resultat vil det være av betydning for ikke-økonomiske miljøinteressers rettsstilling. Det er kun anket over utmålingen. Det er et begrenset antall dommer som omhandler miljøinteresser i en slik grad som denne avgjørelsen gjør. Det blir her spesifikt blir tillagt vekt at en gruppe trær har funksjon som rekreasjonsområde og at miljøkvaliteten har en verdi, som kan omgjøres til penger. Siden den er av såpass ny dato, er det vanskelig å si noe om eventuell betydning på rettskildebildet. Det er likevel grunn til å tro at den kan ha en positiv effekt på utviklingen

---

⁹⁶ Nygaard (2007) s. 68.

av vern av lignende interesser og at det kan bli begynnelsen på økt erstatningsrettslig vern av miljøinteresser.

At miljøkvalitet, og da først og fremst den estetiske miljøkvaliteten, kan kvalifisere til erstatning er relativt nytt på feltet erstatning ved eiendomsrett. Første gang brakt på banen i RG 2008 s. 283, som overnevnte avgjørelse hadde relativt lik behandling som og er i all hovedsak grunnlaget for den gjennomgatte avgjørelsen. I den saken fra Borgarting, dreide det seg om et 100 år gammelt tre som hadde blitt urettmessig hugget av en nabo. Treet hadde ingen betydning for eiendommens verdi. Avgjørelsen er blant annet omtalt i Lødrup sin lærebok i erstatningsrett, sammen med canadagjess-dommen som miljødommer der det er gitt erstatning for utgiftene til gjenopprette en tidligere tilstand av interesse.

Jeg skal tillate meg å uttrykke mitt syn på LA-2013-158113. At rekreasjon og miljøkvalitet får erstatningsrettslig vern slik det her fremmes av lagmannsretten er et godt resultat i seg selv slik jeg ser det. At det skal være denne typen saker som dreier seg om privat eiendomsinteresse i form av nabokonflikter som utvikler rettsområdet er kanskje noe overraskende. Det er uansett på tide at miljøkvalitet tillegges verdi og får økt vekt i en slik vurdering. Rettskildeb Bruken er også foretatt på en slik måte at det åpner for at denne typen hensyn skal tas i betraktning på andre lignende områder hvor miljøhensyn er relevant. En helhetlig god avgjørelse, som forhåpentligvis står seg ved behandling i høyesterett.⁹⁷

4.5 Økonomisk tap som følge av skade på ikke-økonomiske interesser

Det har i de senere år vokst frem et erstatningsrettslig vern for yrkesutøveres utnyttelse av allemannsrettene og verdier uthentet derfra. Denne utviklingen er med på å sprengte rammene for hva som ansees vernet av erstatningsrettslige regler tradisjonelt sett.⁹⁸

I juridisk teori har enkelte hevdet at det er misvisende å anvende begrepet rettighet i denne forbindelse, siden bruksutøvelsen ikke tilligger noen klar avgrenset gruppe er det ikke en eksklusiv rettighet, se NOU 1982:19 s.83. Alternativ terminologi som har vært foreslått er utnyttelse av faktiske fordeler eller den alminnelig handlefrihet. På grunn av sin spesielle karakteristikk har ikke rettigheten hatt samme vern som alminnelige særretter.

Avgjørelsen RG 1967 s.351 er et eksempel på at skade i biotop kan gi rett til erstatning. En yrkesfisker som benyttet seg av allemannsretten til å fiske, fikk erstattet det tap han hadde lidd

---

⁹⁷ Domstolen (2014) Berammet behandling i høyesterett er 03.02.2015.

⁹⁸ Lødrup (2009) s. 46.

som følge av dumping av utgravningsmasse på et område han hadde ryddet og anvendt til snurrevadfiske.

”Det er riktig at det fiske som Strandholmen har utøvet er et utslag av en allemannsrett, men lagmannsretten finner at Strandholmens fiske har vært av en så lang varighet og en så stor fasthet at han har hatt rimelig krav på å se det uforstyrret av den dumping av masse som ganske unødige har ødelagt mulighetene for å fortsette med den fiskemetode som Strandholmen har anvendt”⁹⁹

Erstatningen ble tilkjent selv om det ikke var påvist at fiskebestanden var gått ned i bukten, og selv om det var mulig å fiske andre steder, men dette krevde anskaffelse av nytt utstyr. Stadig utnyttelse, fasthet og økonomisk betydning kan synes å være krav for at bruken skal kvalifisere som erstatningsrettslig vernet, se RG 1989 s. 84.¹⁰⁰ Vurderingen som går igjen i denne typen avgjørelser er en helhetlig rimelighetsvurdering, på samme måte som avgjørelsene i kapittelet ovenfor.

I mot et generelt vern har du en rekke høyesterettsdommer, Altevannsaken- Rt. 1962 s.163 og Malangen-saken, Rt.1969 s.1220, samt Rt. 1970 s.1367, ”Jeg antar etter dette at vi har for oss det som vanligvis kalles en allemannsrett, og at det som utgangspunkt ikke er grunnlag for å vurdere dens rettsvern på annen måte enn for allemansrettigheter i sin alminnelighet.”¹⁰¹ Selv om det ikke er et generelt vern for allemansrettigheter i sin alminnelighet, er det altså enkelte tilfeller med tilstrekkelig fast og varig bruk som kvalifiserer til å være erstatningsvernet. Som det sies i RG. 1989. s.84, blir spørsmålet om utøvelsen kan sies å være en allemannsrett av en så spesiell karakter at den er erstatningsrettslig beskyttet mot inngrep.

I avgjørelsen Kåfjord i Lyngen, Rt.1985 s.247 medførte det økt isdannelse i Kåfjorden som følge av vannkraftutbygging. Høyesterett kom til at det forelå særlige grunner som er nødvendige for at tap ved inngrep i allemannsrett skal erstattes, det under dissens, 3 mot 2. Flertallet kom til at situasjonen var en annen enn i Malangen saken. Bruken var eksklusiv nok blant Kåfjord fiskerne, blant annet på grunn av sterk geografisk begrensing. I tillegg utgjorde fiske en vesentlig større rolle for husholdningene økonomisk sett i dette tilfellet, sammenlignet med annen rettspraksis ved lignende tilfeller. Om rettssituasjonen uttaler førstvoterende, som del av flertallet, følgende:

---

⁹⁹ RG. 1967 s. 351 på s. 360.

¹⁰⁰ RG.1989 s. 84 på s. 98.

¹⁰¹ Rt. 1970 s. 1367 på s. 1372.

”Slik jeg forstår de to avgjørelser og den øvrige rettspraksis, må bruksutøvelsen til en viss grad ha vært eksklusiv og i tillegg ha vært av vesentlig økonomisk betydning for bruksutøverne dersom det skal tilkjennes erstatning for tap som påføres ved at fortsatt bruk hindres eller vanskeliggjøres som følge av ekspropriasjonsinngrepet.”¹⁰²

I tillegg til det som følger av rettspraksis er det gitt regler i petroleumsloven kapittel 8 om erstatning til norske fiskere for skade som følger av petroleumsvirksomheten, i blant annet §§ 8-2 og 8-3.¹⁰³ Det er ikke bare fiskere som kan oppleve denne typen erstatningsvern. Også reindriftsutøvere har i ”Kemidommen”, Rt.2000 s.1578, blitt tilkjent erstatning for tap av reinbeite i forbindelse med vassdragsregulering. Ulempen ved merarbeid synes i følge høyesterett å overskride den tålegrensen som var blitt anvendt av rettspraksis ved inngrep i reindriftsnæringen,¹⁰⁴ og det var kostnaden som følge av merarbeidet det ble tilkjent erstatning for. Dette var merarbeid som kom av bruk av andre beiteområder og at det på grunn av tapt beiteområde ble felles beiting for ungdyr, okserein og simler som førte til mer uro i flokken.

Inngrep i naturen kan påvirke økonomien til de berørte i en slik grad at den rett de har utledet fra allemannsretten kan være erstatningsvernet. Det er likevel verdt å bemerke seg at retten må være tilnærmet lik en særrett i praksis for at dette skal kunne gjøres gjeldende. Det som gjør disse avgjørelsen interessante er eksemplifisering av grad av vern for goder utvunnet fra allemannsrettigheter. Privatpersoners rett til erstatning for utnyttelse av allemannsretten i næring, er nå regulert av forurensningsloven § 57 c og d, jf. forurl. §58. I tillegg kan avgjørelsene kan gi et innblikk i hvilken grad allemannsretten selv har erstatningsrettslig vern. Man kan se på allemannsrettigheter som en fellesbetegnelse på en rekke miljøinteresser. Allemannsrettigheters plassering i terrenget kan gi en god pekepinn på status for miljøinteresser generelt.

---

¹⁰² Rt. 1985 s. 247 på s. 251-252.

¹⁰³ Lødrup (2009) s. 46 og 390.

¹⁰⁴ Rt.2000 s. 1578 på s. 1592 .

4.6 Miljøskadeerstatning på sjørettens område

Løsninger som følger av forurensningsloven blir regnet for å være i samsvar med vanlige erstatningsregler, det samme gjelder for så vidt grannelova §9.¹⁰⁵ At det er de samme reglene som gjelder på flere områder gir en økt forutberegnelighet og økt forståelse av reglernes innhold generelt. Denne typen harmonisering vil også si at like tilfeller behandles likt, som igjen gir konsekvent praksis og samsvarende reaksjon for samme type handlinger.

Til illustrasjon kan man se på funksjonen forurensningsloven har ovenfor sjøloven. Når det kommer til forurensningsskader som stammer fra oljeutslipp fra skip, finner man spesialregulering av dette i sjøloven kapittel 10. Forurensningsloven kapittel 8 utfyller erstatningsreglene i sjøloven kapittel 10 i følge forurensningslovens §53.¹⁰⁶ De spørsmål som ikke blir besvart av spesialreguleringen følger formuleringen i kapittel 8 ”Erstatning for forurensningsskade”, som er uttrykk for det generelle ansvar ved forurensningsskade i norsk rett. Sjølovens kapittel 10 regulerer diverse spørsmål om ansvar, men mangler tilsvarende regler til de formulert i forurensningsloven §§ 57 og 58. Hvem som kan kreve erstatning og omfanget av et eventuelt erstatningsansvar er ikke regulert i sjøloven. Disse paragrafene i forurensningsloven supplerer derfor reglene i sjøloven kapittel 10. Når det foreligger ansvarsgrunnlag for forurensning i sjøområder, i hvilket omfang kan det i tilfelle kreves erstatning? Svaret på spørsmålene vil kunne bero på flere regelsett. I første omgang sees det bort fra de forhold hvor skadelidte kan påberope seg kontraktsregler. De aktuelle regler vil da især være de i den alminnelige erstatningsrett, særregler for vedkommende transportmiddel og forurensningslovens regler.¹⁰⁷

Oljeforurensning utgjør en stor fare for miljøinteresser ved og i havet. Tankskip bidrar i stor grad til oljesøl ved rengjøring av oljetankene ved hjelp av sjøvann og ved vanlig bruk av motorene. Erstatning for slik skade er komplekst.¹⁰⁸ Oljesøl i forbindelse med ulykker utgjør en mindre del av det totale omfanget, men det er snakk om en ikke ubetydelig andel. Spesielt for nærmiljøet kan skadens omfang og betydning ha enorm effekt på miljøet.¹⁰⁹ The International Oil Pollution Compensation Fund 1992 er et fond som kompenserer skade fra oljeforurensning forårsaket av tankskip. Fondet dekker kompensasjonsutbetalinger til enkeltpersoner, bedrifter eller organisasjoner som lider tap på grunn av forurensningen forårsaker av tungolje (bunkersolje) fra tankskip. Skadelidte skal settes i samme økonomiske situasjon som om olje-

---

¹⁰⁵ Nygaard (2007) s. 68.

¹⁰⁶ Bugge (2014) Note 230.

¹⁰⁷ Falkanger (1991) s. 148.

¹⁰⁸ Chao (1996) s. 336.

¹⁰⁹ Falkanger (2011) s. 13.

skaden ikke hadde skjedd.¹¹⁰ Dette er en tilleggsordning til forsikring, som hovedsakelig er finansiert av oljeselskaper forholdsmessig beregnet ut i fra mengden olje de transporterer til sjøs.

Det internasjonale oljefondet sin omfattende praksis har veldig mange fellestrekk med vurderinger som blir gjort ved vanlig erstatningsaker, og funksjonaliteten er i stor grad den samme: de som lider et tap får dekket dette, og de som forurensar betaler for det. Fondspraksisens kompensasjonssystem er konvensjonsbasert,¹¹¹ og de aktuelle konvensjonene har en del regler med tilsvarende ordlyd som erstatningsrettslige regler i norsk rett. Informasjonspakkene (*"Fonds Claim Manual"* og *"Guidelines for presenting claims in the fisheries, mariculture and fish processing sector"*) er en slags kodifisering av fondspraksisen, og i disse kommer det til uttrykk vilkår og regler fondspraksisen har kommet frem til i sine avgjørelser gjort av "the Fund Executive Committee".

Om vi ser nærmere på et av disse praksistilfellene kan vi se et eksempel på hvilke avgjørelser disse informasjonspakkene er basert på. Saken¹¹² gjaldt preventive tiltak med grunnlag i artikkel I.7 i 1969 og 1992 konvensjonene. I mars 1993 ble det bestemt av "the Fund Executive Committee" at krav for kostnader pådratt av frivillige grupper som var involvert i beskyttelsen av dyreliv ved rengjøring av fugler og andre dyr, var i prinsippet inn under begrepet "preventive tiltak". Disse gruppene hadde utført en viktig og nyttig oppgave i forbindelse med en ulykke som hadde ført til et opprenskningsbehov. Summene pådratt ble ansett å være rimelige, og hjelpetiltakene hadde vært effektive.

Det er "the Fund Executive Committee" sin tolkning av konvensjonene som er grunnlaget for avgjørelsene, prejudikater fra denne fondspraksisen blir "kodifisert" i informasjonspakkene.¹¹³ Reglene der er tilgjengelige og lettforståelige for de som eventuelt lurar på om de har krav på kompensasjon for skade eller tiltak.

For at krav skal kunne gjøres gjeldene må de oppfylle visse vilkår slik som i erstatningsretten generelt. Krav vil bare bli dekket for de som har tap forårsaket av oljeforurensning fra et tankskip. Dette tilsvarer at skylden må ligge hos skadevolder, som ved et vanlig skyldkrav. Tapet må vidare ha en nær tilknytning til forurensingen, dette tilsvarer vilkåret om årsakssammen-

---

¹¹⁰ Guidelines for presenting claims in the fisheries, mariculture and fish processing sector, 2014 Edition, s.4

¹¹¹ De to konvensjonene kompensasjonssystemet er bygd på er: 1992 International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage og 1992 International Convention on Establishment of an International Fund for Compensation for Oil Pollution Damage.

¹¹² Decision ID: 000223.

¹¹³ Disse informasjonspakkene er blant annet "1992 Fund Claims Manual, October 2013 Edition og Guidelines for presenting claims in the fisheries, mariculture and fish processing sector, 2014 Edition".

heng. Alle krav bør kunne relateres til tiltak som er rimelige og rettfærdige, dette er rimelighetskravet i praksis. Kompensasjon vil bare bli utbetalt for økonomisk tap som kan måles i penger, og man må kunne bevise hvor mye man har tapt og ha informasjon og bevis som støtter dette. Videre må tapet og utgiftene allerede ha funnet sted, krav for fremtidig tap kan ikke gjøres gjeldende.¹¹⁴

Kravstypene som er dekket kan videre deles inn i ulike kategorier, slik som opprydding og preventive tiltak, skade på eiendeler, økonomisk tap i fiskeri- og maritim-sektor, økonomisk tap innenfor turisme, tiltak for å forebygge rent økonomisk tap, samt utgifter til miljøskade og post-utslipps studier.¹¹⁵ Også konsekvenstap kan være aktuelt.¹¹⁶ Dette er for eksempel tap i inntekt som kommer som konsekvens av at eiendeler brukt til inntektsskapende virksomhet er blitt skadet av oljeutslippet. Dette kan for eksempel være tap av inntekt som følge av skade på fiskeutstyr. Sammenlignet med norske regler og rettspraksis er det altså en mer liberal holdning til inntekter basert på fellesgoder i internasjonal administrativ fondspraksis.¹¹⁷ På flere områder er nok omfanget av hva som er erstatningsrettslig vernet større etter oljefondets praksis enn etter for eksempel forurensingsloven.¹¹⁸ Ved miljøskader kalt "Environmental damage" er det et rimelighetskrav, og inkludert i det som anses rimelig, er utgiftene til studier av skadeomfanget av oljesølet. Det er gjerne disse studiene som er grunnlaget for kostnadsestimeringen av hva som skal til for å tilbakeføre naturen til gjenopprettet tilstand.

*"Compensation is payable for the costs of reasonable reinstatement measures aimed at accelerating natural recovery of environmental damage. Contributions may be made to the costs of post-spill studies provided that they relate to damage which falls within the definition of pollution damage under the Conventions, including studies to establish the nature and extent of environmental damage caused by an oil spill and to determine whether or not reinstatement measures are necessary and feasible."*¹¹⁹

Kostnadsestimering basert på teoretiske modeller er ikke tilstrekkelig grunnlag for et kompensasjonskrav etter praksisen, det er trolig derfor oljefondspraksisen også har sett seg nødt til å dekke kostnadene for en nødvendig konsekvensutredning som kartlegger omfang av skader og hva kostnadene for gjenoppretning vil være. Heller ikke strafferettslige skader er dekket av fondet, noe som er en naturlig begrensning.

---

¹¹⁴ 1992 Fund Claims Manual, October 2013 Edition, side 15.

¹¹⁵ 1992 Fund Claims Manual, October 2013 Edition, side 13-14.

¹¹⁶ "Consequential loss" er den engelske termen brukt i 1992 Fund Claims Manual, October 2013 Edition.

¹¹⁷ Se gjennomgang av Malangen-, Kåfjord- og Altevann-dommene ovenfor i kapittel 4.5.

¹¹⁸ Flakanger Sjørett,

¹¹⁹ 1992 Fund Claims Manual, October 2013 Edition, s.14.

En slik behandling av forurensingsskader på land, med et fond som tar seg av det praktiske, er kanskje vanskelig å få gjennomført da man ikke har tilsvarende giganter som oljeselskapene til å opprette fond som kan dekke denne typen skader. Foruten luftbåren forurensning vil heller ikke skadeomfanget ha like stor spredningspotensiale eller skadepotensiale på land som til sjøs, og luftbåren forurensning er mye vanskeligere å se følgene av. Skalaene er mye større ved oljesøl til havs, både fordi forurensene tjener større beløp og fordi skadeomfanget som regel er mye større.

Det blir mer og mer vanlig med forsikring som er tilpasset forurensningsskader og andre miljøskader. Det kunne vært aktuelt med en forlengelse av naturskadeforsikring tilpasset å dekke alle miljøskader. Naturskadeforsikring er en privat forsikringsordning som i disse tider med klimaendringer og økt fare for naturskade har blitt mer vanlig. Denne forsikringstypen er ment å skulle verne om klimafølger som forurensning har ledet til, som økte forekomster av ekstremvær som igjen fører til naturskader. Naturskadeerstatningsloven, regulerer de tilfellene som ikke dekkes av denne forsikringsordningen. Statens naturskadefond har som oppgave å yte erstatning for naturskader i de tilfeller hvor det ikke er adgang til å forsikre seg mot skaden ved en alminnelig forsikring.¹²⁰ Det er ikke først og fremst ved forsikring kostnadene pulveriseres ved miljøforurensning i dag, men ved at myndighetene bærer kostnadene for ulike opprydningstiltak, og at kostnadene slik blir jevnt fordelt på skattebetalerne.¹²¹ Riktignok betaler forurensende bedrifter avgifter og skatter, og skattebetalerne er som forbrukere og medlemmer i det samfunnet vi lever i, med på å opprettholde den standarden som fører til økt forurensning. Ingen vil ha ulempene ved å bo ved en trafikkert vei, eller en støyende flyplass, men fordelene har svært få noe imot.¹²²

Når man sammenligner det som er utledet av denne fondspraksisen med det som forekommer i norsk rettspraksis, ser man en større vilje til å etterkomme de skadelidtes krav så lenge det er en følge av forurensningen/oljesølet. Kravet til at tapet skal være økonomisk er fortsatt tilstede, og fremtidige skader blir heller ikke her tilkjent kompensasjon. Når det kommer til inntektstap spesielt, er fondspraksisen mye mer raus på hvilke typer tap som dekkes. Det er ikke dette samme kravet til særrett som i norsk rett. Ved oljesøl etter ulykker er erstatningsreglene utvilsomt med på å gi naturen vern. Forurenseren blir, som vist ovenfor, pålagt å betale for tiltak som restituerer og reparerer naturen, med hjemmel i blant annet forurensningsloven.¹²³ Ansvarer er likevel her som andre steder begrenset til å gjelde påregnelig tap som kan ledes tilbake til skadevolderen.

---

¹²⁰ Prop.80 L (2013-2014) kapittel 3.1.

¹²¹ St.meld nr 14 (2006-2007) ”Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid”, s.

¹²² Rt. 2006 s. 486.

¹²³ Bugge (1999a) s. 405.

5 Nærmere om rimelighetsvurderingene

5.1 Innledning

Om en skade har rammet en interesse som har erstatningsrettslig vern beror på en avveining av en rekke kriterier. Kriteriene blir vurdert opp mot hver enkelt skade. Det er ulike avveiningsmomenter som kan være relevante når man skal avgjøre om det foreligger en erstatningsmessig miljøskade. Noen av hensynene veier tyngre enn andre og må nesten alltid være tilstede, mens andre er av mindre betydning.¹²⁴

I rimelighetsvurderingene kan en rekke andre momenter enn de miljø relaterte spille inn. Krenkelsens grovhet og omfang gjøre utslag i grensetilfeller, men ellers har dette begrenset vekt.¹²⁵ Rettstridighet er et annet aspekt som kan spille en rolle, det gjelder særlig ved forsettlig skadeforvoldelse, men har mindre vekt ved objektivt ansvar. Den normative verdien av det rammede gode har stor betydning når den krenkede interessen skal kvalifisere som erstatningsrettslig relevant. Verdien fastsettes av samfunnet, eller rettere sagt av rettspraksis, hvor det er dommernes tolkning av hva som har hvilken verdi i samfunnet som legges til grunn.

I de to følgende kapitlene skal jeg se på to ulike former for rimelighetsvurdering. Den ene står svært sentralt ved utmåling: hva som utgjør rimelige utgifter som har dekning gjennom gjenoppretningsstatning. Det andre kapitlet ser på hvilke grupper miljøhensyn som er blitt vektlagt i rettspraksis, og hva som kan ses på som miljøinteresser med erstatningsrettslig vern. Disse to vurderingene er forskjellige, men de har begge tilfelles å oppnå et rimelig resultat.

---

¹²⁴ Koch (2012) s. 617-618.

¹²⁵ Sml. Canadagjess, NJA 1995 s.249, og LA-2013-158113, hvor graden av skyld ble tillagt en viss vekt, ut i fra dens grovhet, jf. Koch (2012) s. 618. Det synes likevel ikke som at det er en forutsetning at skaden er voldt forsettlig eller ved grov uaktsomhet, slik som ved oppreisning, sml. Lødrup (2009) s. 50 og 451.

5.2 Rimelige utgifter til gjenoppretningserstatning

Innholdet og rekkevidden av begrepet ”rimelige utgifter” er vanskelig å definere, og en helhetlig oversikt av omfanget er tilnærmet umulig å få med dagens rettskildebilde. Det er likevel noen holdepunkter som kan gi en viss veiledning.

I følge juridisk teori kan erstatningsregler strekkes lengre enn utgangspunktet i skadeerstatningslova § 4-1, dette i skadelidtes favør, avhengig av hvordan vilkåret ”rimelige tiltak” i forurl. § 57 blir praktisert.¹²⁶ Vanlige erstatningsregler tilsier at vilkåret innebærer at skadevolder må dekke ”nødvendige og påregnelige utgifter til gjenoppretting av tilstanden”, dette kommer til uttrykk i overnevnte dom RG. 1979 s.715 (Canadagjess-dommen), samt Rt. 1996 s.1473 (Skjerping bro-dommen) og Rt. 1992 s.1469 (Leiebil-dommen).¹²⁷ Det er blant annet denne formuleringen som inviterer til en rimelighetsvurdering, som jeg skal gå nærmere inn på nedenfor. Kravet ”rimelig og nødvendig” er både en utmålingsregel og en regel om hvilke utgifter som nyter erstatningsrettslig vern.¹²⁸

Begrepet gjenoppretningserstatning blir brukt i forurensningsloven § 58, og er ganske så selvforklarende. Det dreier seg om erstatning som skal gjenopprette skadeomfanget. Dette er et grunnhensyn i norsk erstatningsrett, som nevnt tidligere i oppgaven. Gjenoppretningserstatning er i grunn kjernen i det all erstatning har som hensikt å gjøre, nemlig å sette skadelidte tilbake i en situasjon som om skaden ikke har hendt.

Hva som er rimelig vil ikke være innenfor en fast bestemt ramme, men må vurderes konkret i forhold til det enkelte tilfellet, ved en vurdering av de faktiske forhold. Det som likevel vil være en betegnelse av utgifter som ligger utenfor, er de som synes unødvendige og uforholdsmessige i forhold til ”gjenoppretningsobjektet”. Denne målestokkproblematikken vil være en utfordring for domstolene ved erstatningsutmålingen.

Et eksempel på dette finner vi i LA-2013-158113, som er behandlet ovenfor. I denne avgjørelsen ble det gjennomgått de ulike kostnadsalternativene som kan dekke utgiftene for å gjenopprette vegetasjonen som ble fjernet.

” Utgifter til å gjenopprette tilstanden også i saka her må såleis eit stykke på veg reknast å vere omfatta av skadebotvernet. Det er semje mellom partane om at det under alle omstende

---

¹²⁶ Lødrup påpeker at plikten til å utbedre ”rimelige tiltak” for å utbedre en forurensingsskade/gjenopprette den tidligere tilstand også må stå seg utenfor forurensningssektoren, jf. Lødrup (2009) s. 453

¹²⁷ Nygaard (2007) s. 68.

¹²⁸ Lødrup (2009) s. 106.

ikkje skal svarast skadebot etter eit fullstendig «attkjøpsprinsipp» - det vil her seie dekning av kostnadene til straks å reetablere ein vegetasjon av same kvalitet, omfang og høgd som tidlegare. Skadebota skal derimot dekkje naudsynte kostnader til rimelege utbedringstiltak. Slik lagmannsretten ser saka, vil det rimelegaste alternativet i rapporten frå frå Bragdø utgjere den nedre ramma for skadebot. Og ut frå dei framsette påstandane vil det ikkje vere aktuelt med ei høgre skadebot enn det som svarar til om lag halvparten av kostnadsoverslaget i det mest omfattande alternativet i rapporten.»¹²⁹

Erstatningen skal dekke nødvendige kostnader til rimelige utbedringstiltak. Denne rettssetningen og tolkningen tilsvarer det som kan utledes fra dommene det er vist til ovenfor,¹³⁰ og er helt klart en videreføring av denne slutningen, ettersom avgjørelsen fra Agder lagmannsrett viser til Nyggards juridiske teori om dette.¹³¹ Det er interessant å se denne vurderingen gjort på et tilfelle som dette, og hva som anses rimelig og hvilke utgifter som overstiger dette vilkåret i denne konkrete saken.

I juridisk litteratur blir det også påpekt at vurderingen av hva som inngår i ”rimelig tiltak” er tilnærmet lik gjennomgående i forurensningsloven, sånn som i refusjonsplikten etter §76.¹³² Jeg har derfor sett på en nyere avgjørelse som er innom denne problemstillingen, og hva som ble ansett som rimelig tiltak i sammenheng med et refusjonskrav, i en avgjørelse fra høyesterett, Rt. 2012 s.994. I denne avgjørelsen kom Høyesterett til at det var uten tvil rimelig at motparten skulle refundere 2.3 millioner til forurensningsmyndighetene, ved miljøverndepartementet. I forurenset tilstand kunne ikke tomten benyttes på noen måte, og var en helsefare som helsemyndighetene påla eieren av tomten å sikre seg mot. Eieren av tomten var fult klar over at det var en tidligere industritomt, da tomten bar tydelig preg av dette. Tomtens verdi hadde økt betraktelig som følge av opprydningen, og det var rimelig at den som fikk fordelen av denne opprydningen betalte kostnadene opprydningen hadde medført.¹³³

Gjenoppretningsbegrepet blir også brukt i naturskadeerstatningsloven.¹³⁴ I denne loven § 5 blir det formulert at ”erstatningen fastsettes på grunnlag av kostnaden ved nødvendige tiltak for å føre skadeobjektet tilbake til samme stand som rett før skadetidspunkt.”, senere i bestemmelsen blir dette referert til som gjenoppretningskostnaden.

---

¹²⁹ LA-2013-158113, s. 6.

¹³⁰ RG. 1979 s.715, Rt. 1996 s.1473 og Rt. 1992 s.1469 jf. tidligere i 5.2.

¹³¹ Se Nygaard (2007) s. 15, angående presisering av rettsregler i erstatningsretten gjennom vekselvirkning mellom rettspraksis og rettslitteratur.

¹³² Bugge (1999a) s. 405.

¹³³ Det kommer også frem av avgjørelsen at forurenser skal ikke betale under enhver omstendighet, jf. Rt. 2012 s.994 (77).

¹³⁴ Ikrafttredelse 01.01. 2017.

Begrepsbruken er også lik den som blir brukt i erstatning for merutgifter som følge av skade som er en post i personskadeerstatning.¹³⁵ Kravet ”rimelig og nødvendig” går igjen på flere av erstatningsrettens områder, men hva som inngår i rimelighetsvurderingen på området for miljøerstatning kommer jeg nærmere inn på nedenfor.

Det er nyttig å se på svalbardmiljøloven § 93, med handleplikt som søker gjenoppretning og § 95 om erstatning ved miljøskade. Denne bestemmelsen bygger på reglene i forurl. § 57. Etter denne bestemmelsen er miljøskade all slags forringelse av naturmiljøet og kulturminner, og også det ytre miljø i tettsteder. Reglene om erstatning er altså gitt anvendelse også på andre miljøskader enn forurensning, samtidig som bestemmelsen er gjort noe enklere. Et økonomisk tap kan skyldes både fysisk skade, ulemper som virker fordyrende eller bringer tap, og utgifter til å tilpasse seg til situasjonen etter miljøskaden.¹³⁶ Tredje ledd har styrket vern for miljøverdier der skaden ikke gir seg utslag i økonomisk tap for noen, eller der dette kommer i tillegg til økonomisk tap for konkrete skadelidte som kan kreves erstattet etter første og annet ledd. Utryddelse av en art eller destruksjon av et enestående kulturminne kan tjene som eksempler.

Plikten for skadelidte til å begrense skaden, kan tenkes også ved miljøinteresser. Det ble sett som relevant ved begrensnngen av tapet i Leiebildommen,¹³⁷ hvor plikten var hjemlet i skadeerstatningsloven § 5-1 nr. 2. Det kan kunne kreves at siden dette er gjeldene for ikke-økonomiske interesser som fritidsinteresser er det relevant å begrense tap også ved miljøskader. Denne plikten er avgrenset til å gjelde tiltak som er rimelig etter forholdene.

---

¹³⁵ Lødrup (2006) s. 105.

¹³⁶ Heggelund (2014) note 175 og 177.

¹³⁷ Rt. 1980 s. 309.

5.3 Hensyn i rimelighetsvurderingene

Reelle hensyn er rettskildefaktorer som rettsanvender syns er rimelige, hensiktsmessige eller formålstjenlige. Disse inngår ofte i en helhetlig rimelighetsvurdering også kalt forholdsmessighetsvurdering. Reelle hensyn peker i retning av resultatets godhet, med andre ord hva som anses som rimelig. I gjennom tidene har reelle hensyn blitt tillagt betydelig vekt av rettspraksis, ikke minst gjelder dette for erstatningsretten. Det er rom for verdibaserte synspunkter ved utviklingen av gjelden rett, siden reelle hensyn er en allment akseptert rettskilde i norsk rett.¹³⁸

I dette delkapittelet er de fleste reelle hensyn som er blitt vektlagt i de gjennomgåtte rettsavgjørelser i kapittel 4 samlet. De reelle hensynene er en del av rimelighetsvurderingen som synes å stå sentralt i disse avgjørelsen, noe som er bekreftet i juridisk teori.¹³⁹ Ut i fra dette kan det muligens sies noe generelt om hva slags type hensyn som kan gjøres gjeldende ved miljøskader. I det følgende ønsker jeg å kategorisere hensynene som vanligvis er en del av rimelighetsvurderingen ved erstatningsvern av miljøinteresser. Grunnen til at jeg gjør dette er at jeg ønsker å kartlegge rimelighetsvurderingen, det vil si tydeliggjøre hvilke momenter som inngår i rettsanvenders vurderinger og systematisere disse.

Hensyn kan i den enkelte sak peke i begge retninger, og må gjerne oppfylle eller overstige et minstekrav for å kvalifisere. Listen er ikke uttømmende og om hensynene kan gjøres gjeldende beror på forhold ved den konkrete sak..

En samlebetegnelse på en type hensyn er miljøkvalitet i landskapsbilde. Naturens estetikk, ren luft og mangel på støy kan plasseres i denne kategorien. Berikelser i landskapsbildet kan tilføres, eller fjernes. I avgjørelsen om Canadagjess var gjessene satt ut ment som en berikelse for landskapsbildet, mens i avgjørelsen fra Agder lagmannsrett hvor en rekke furutrær var hugget ned, var trærne et ”ikke uvesentlig element i landskapsbilde”. At ”tidligere tilstand i naturen skal gjenopprettes” ble tillagt betydelig vekt i canadagjess-dommen. Denne interessen må deretter holdes opp i mot nødvendighets- og påregnelighetskriteriet. Er det nødvendig å gjenopprette miljøkvaliteten til det den var, eller holder det å gjenopprette den delvis? Er utgiftene for å oppnå tilsvarende miljøkvalitet som tidligere en påregnelige utgift for skadevolder forut for skaden? I følge forarbeidene til forurensingsloven må det foretas en avveining mellom målene for naturmiljøet og andre økonomiske og sosiale mål.¹⁴⁰

---

¹³⁸ Lødrup (2009) s. 69.

¹³⁹ Stavang (2007) s. 41.

¹⁴⁰ Ot.prp. nr. 11(1979-1980) s. 87.

Neste hensyn er rekreasjonshensyn. Trivsel-, rekreasjon- og opplevelshensyn blir stadig oftere sett på som verdier med egenverdi. Naturskjønne omgivelser og naturområder benyttes til rekreasjon, og har stor betydning for individet i samfunnet. Det er en forutsetning at miljøinteresser blir ivaretatt for at rekreasjonsmuligheten skal være til stede. Dette hensynet kan ses som spesielt relevant med helsekriteriet i Grunnloven § 112. Man har rett til et miljø som sikrer helse. Rekreasjon er kanskje forebyggende, eventuelt pleiende, men et miljø som sikrer helse skal ikke begrenses til å gjelde fraværet av skadelig miljø slik jeg forstår bestemmelsen. Erstatning for bruksnytelse går under denne kategorien. Aasland-utvalget argumenterte for direkte vern av bruksnytelsen, da støy over lengre perioder kan føre til nedsatt arbeidsevne.¹⁴¹ Ta for eksempel støyplager som går utover søvnkvalitet, det kan ha negativ effekt på helsen. Fravær av miljøskadelige momenter er et grunnleggende behov for at man skal kunne restituere seg. Det samme er tilgangen på områder som gir rekreasjonsmuligheter.¹⁴²

Videre har vi hensynet til natur- og arts mangfold. Hensynet til å sikre biologisk mangfold og opprettholde og sikre en arts eksistens har vært området for strid i flere av de overnevnte dommene: Jervedommen fra Sverige, Canadagjess-dommen og i noen av fiskerettsavgjørelsene. I en rimelighetsvurdering vil et slikt hensyn bli vektlagt i forbindelse med formålsbetraktninger.

Sist men ikke minst har vi samfunnsøkonomisk effektivitet.¹⁴³ Kostnadseffektivitet står sentralt når man skal se på om noe er samfunnsnyttig, og i de overnevnte avgjørelsene har erstatning blitt utmålt for å dekke allerede påkostede prosjekter når de kostnadene er blitt unyttiggjort av skadevolder. Nytte og effektivitet er blitt vektlagt i noen grad. Ved å sammenligne utgiftene ved å gjenopprette miljøet med kostnadene det vil medføre å la være, kommer man frem til hva som er den mest effektive ressursbruken. En slik analyse er mest hensiktsmessig om man ikke bare ser på kroner og øre alene, men samfunnskostnader totalt sett. Også denne vurderingen må gjøres konkret i hver enkelt sak, med utgangspunkt i de faktiske forhold. Man kan tenke seg at nesten alltid vil gjenoppretningskostnadene umiddelbart synes høyere enn kostnadene ved å la være å handle, da disse kostnadene er vanskeligere å forutse. I tilfeller der noen har en inntekt knyttet opp mot området som er blitt skadet, yrkesfiskere for eksempel, kan tapt inntekt være en indikasjon på kostnader. De ideelle verdiene, som rekreasjon og naturopplevelser, blir likevel vanskelig å verdsette rent teknisk sett. Gjenoppretningskostnadene kan være en god målestokk.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ NOU 1982:19 s. 182.

¹⁴² LA-2013-158113.

¹⁴³ Bugge (1999a) s. 63.

¹⁴⁴ Jf. 5.2.

Om man sammenligner disse hensynsgruppene utledet av rettspraksis, med formålsbestemmelsen til forurensingsloven §1 og retningslinjene i § 2, ser vi en rekke likheter. I formålsbestemmelsen står det at loven skal sikre en forsvarlig miljøkvalitet som sørger for at forurensing og avfall ikke fører til helseskade, går ut over trivselen eller skader naturens evne til produksjon og selvfornyelse. Dette er i tråd med Grl. §112. I retningslinjene står det videre at loven skal nyttes for å oppnå en miljøkvalitet som er tilfredsstillende ut fra en samlet vurdering av helse, velferd, naturmiljøet, kostnader forbundet med tiltakene og økonomiske forhold. Det skal tas utgangspunkt i den teknologi som ut fra en samlet vurdering av nåværende og fremtidig bruk av miljøet og av økonomiske forhold gir de beste resultater. Det skal gjøres avveining av miljøhensyn, ressurs hensyn og økonomiske forhold. Disse retningslinjene i forurensingsloven er i stor grad det samme som vi kan spore i avveiningen til norsk rettspraksis.¹⁴⁵ Hensynene utledet av rettspraksis, er samsvarende med de målsetningene som er forsøkt ivaretatt ved lovgivningen.

Avslutningsvis vil det være en avveining mellom de ulike premissene, som er kjernen i rimelighetsvurderingen. Andre hensyn som peker i motsatt retning, at utgiften er urimelig eller unødvendig, går under unødighetskriteriet og urimelighetskriteriet. Tyngden miljøhensyn har generelt kan diskuteres og variere, og det er vanskelig å si noe generelt om vekt, men mye tyder på at det er et hensyn som tillegges større vekt nå enn tidligere. Håpet er likevel at det skal tillegges enda større vekt i fremtiden, og denne forankringen i den norske grunnloven er med på å gjøre dette til en realitet.

---

¹⁴⁵ Med likheter i svensk rettspraksis, se bla. NJA 1995 s.445.

6 Avsluttende oppsummering og vurdering

Om vi ser konkret på den rettspraksisen som er gjennomgått ovenfor, er det noen typer miljøinteresser som har erstatningsvern som kommer til uttrykk. I flere av dommene er det retten til en støyfri eiendom som omhandles. Videre er det muligheten til rekreasjon der man bor, ved uforstyrret søvn og naturskjønne omgivelser. Allemansrettigheter har fått større vern enn tidligere, spesielt ved inntektstap for de som benytter seg av allemannsretten. Trolig kan det være flere, men avgjørelsesomfanget er ikke av en slik størrelse at man kan si hva slags interesser som er vernet og hvilke som står uten vern. Det er likevel grunn til å anta at de fleste miljøinteresser av lignende karakter bør behandles likt, ut i fra likebehandlingsprinsippet i harmoniseringsregelen.

De studerte rettsavgjørelsene i kapittel 4 viser flere nyanserte aspekter. Utviklingen har stadig gått i en mer liberal retning angående hva som er økonomisk tap i erstatningsrettslig forstand generelt.¹⁴⁶ En slutning som kan trekkes etter å ha gjennomgått disse avgjørelsene er at det er ikke selve den ”ikke-økonomiske interessen” som er erstatningsrettslig vernet, men retten til å få dekket merkostnadene som skaden på denne interessen har medført.

Et funn som er gjort, som står sterkt i alle disse avgjørelsene, er at rimelighetsvurderingen har en avgjørende rolle. Ulike hensyn skal veies opp mot hverandre, og i avgjørelser fra nyere tid har vi sett at miljøhensyn har stått relativt sterkt i slike avveininger.

Etter denne gjennomgangen er det mye som peker i retning av at miljøinteresser har et erstatningsrettslig vern av en viss betydning, men miljøinteressene lider grunnet liten anvendelse av dette vernet.¹⁴⁷ Selv om omfanget av reglene har tatt seg opp, og gjelder stadig flere typer miljøinteresser, blir ikke reglene praktisert i det omfang som er ønskelig. Det begrensede antall saker oppe for domstolene vitner om dette. Det er ikke gjennom rettspraksis direkte uttrykt i hvilken grad miljøinteresser har et generelt vern. Muligens vil behandlingen i høyesterett av tre-fellings saken¹⁴⁸ endre dette, men å håpe på en generell bemerkning om miljøinteressers erstatningsrettslige vern i en slik sak, er kanskje litt mer enn hva man kan belage seg på.

---

¹⁴⁶ Stavang (1999) s. 60.

¹⁴⁷ Ved henvendelse til påtalemyndighetene og miljødirektoratet, hadde ingen av de anvendt bestemmelsene i forurensningsloven §§ 57 eller 58 i noen vesentlig grad, de kunne ikke finne tilfeller der de var anvendt de siste 10 år.

¹⁴⁸ LA-2013-158113.

Svakt erstatningsrettslig vern av miljøinteresser passer ikke inn i den retningen samfunnet utvikler seg i, hvor større fokus på miljø, klima og helse står sentralt. Det ville være grunn til å slå alarm om ikke rettsutviklingen på dette området beveget seg i samme retning. Det er grunn til å tro at Høyesteretts rettsutvikling vil gi større erstatningsrettslig vern av miljøverdier i tiden som kommer, basert på tendensene vi ser i rettsutviklingen nå.

En mulig løsning er å plassere en plikt til å ivareta miljøet ved hjelp av erstatningskrav, hos det offentlige. Miljødirektoratet kan få det som sin arbeidsoppgave å følge opp slike søksmål på vegne av naturen og miljøet. Det offentlige kan i så måte gå til sak på vegne av naturen. Ofte bærer det offentlige utgiftene som påløper ved opprydning i naturen etter påført skade.¹⁴⁹ Ved bruk av offensive erstatningskrav ville denne prosessen blitt forenklet. En egen instans under forurensningsmyndighetene som går til sak på vegne av naturen der det skulle være nødvendig, kunne vært en mulig løsning.

Det er i det foregående vist at det er likheter bak både hensyn og innholdet i de rettsavgjørelser som omhandler tingsskader og de som tar for seg miljøskader. Dersom ingen andre saklige hensyn taler imot, må utgangspunktet være at erstatningsvern av miljøinteresser harmonerer med alminnelige erstatningsregler for tingsrettslige interesser. Dette åpner for analogisk anvendelse av gjeldene erstatningsvernsregler for ”ikke-økonomisk interesser”. Den fremtredende forskjellen er at tingsskader har en konkret skadelidende, i motsetning til miljøinteresser, taler delvis imot. Det styrker likevel likebehandling i tilfeller hvor det er en skadelidende som er rammet av skade på miljøinteresser. Forutberegnelighet, fast og ensartet behandling av like tilfeller er tre hensyn som blir ivaretatt av denne utviklingen i rettspraksis. Mye tyder på at miljøinteresser nærmer seg en status der det erstatningsrettslige vernet er på lik linje med de reglene som gjelder for erstatningsvern av tingsskader. I tillegg blir forarbeidene til forurensningsloven¹⁵⁰ anvendt på kryss av tvers av domstolene og juridisk teori. Dette gir grunn til å forstå det slik at de gir uttrykk for det som er gjeldende alminnelige erstatningsregler på området. De anvendes generelt hvor lignende vurderinger synes nødvendige, og Høyesteretts tolkning ved denne tverrfaglige anvendelsen av forarbeidene gir en bedre forståelse av innholdet i disse reglene. Det de tingsrettslige avgjørelsene har kommet til når det gjelder ikke-økonomisk-interesser kan altså analogisk anvendes på miljøinteresser. Dette er nyttig på grunn av det begrensende antall avgjørelser som omhandler miljøinteresser. Analogien kan også gå motsatt vei, fra miljøinteresser til andre ikke-økonomiske interesser også.

---

¹⁴⁹ Kan eventuelt dekkes ved reglene om refusjon i forurensningsloven §76, se Rt.2012 s.944.

¹⁵⁰ NOU 1982:19 med flere.

Det er ikke lenger utenkelig at miljøinteresser blir tillagt økonomisk verdi ved utmåling av erstatningsbeløp. Den tiden da miljøinteresser ble sett på som noe utenfor hva som er økonomisk målbart er trolig forbi, eller i det minste på vei ut. Jeg kan dog ikke se at man har kommet så langt at miljøgoder har egne rettigheter etter norsk rett, selv om miljø tillegges egenverdi i enkelte sammenhenger, og i stadig større grad. Miljøinteresser er først og fremst hensyn, enn så lenge.

Et spørsmål som jeg har vært inne på i oppgaven, er om miljø-interesser skal stå i en særstilling eller om de skal behandles likt med ikke-økonomisk-interesser. Formelt holder fortsatt norsk rettspraksis fast ved konseptet økonomisk tap, og forsøker finne måter å holde seg innenfor dette grunnleggende prinsippet i den alminnelige erstatningsretten. Om man satte opp ”miljø-tap” som et eget vilkår på lik linje med økonomisk tap, ville man unnsloppet den tekniske utfordringen hvor miljøinteresser skal innfortolkes i vilkåret økonomisk tap under den nå relativt diffuse kategorien ikke-økonomiske interesser. En slik annerkjennelse av miljøskader ville vært i samsvar med fokuset som er på miljø, men som så langt har manglet tyngde og gjennomslagskraft på grunn av lite funksjonell bruk av erstatningsretten.

7 Litteraturliste

7.1 Lovgivning, for- og etterarbeider

- 1981 *Lov om vern mot forurensninger og om avfall* (forurensningsloven eller forurl.) av 13. mars 1981 nr.6.
- 1814 *Kongeriket Norges Grunnlov* (Grunnloven eller Grl.) av 17. Mai 1814.
- 1902 *Almindelig borgerlig Straffelov* (Straffeloven eller strl) av 22. Mai nr.10.
- 1961 *Lov til rettshøve mellom grannar* (Grannelova eller gl.) av 16. Juni nr.15.
- 1969 *Lov om skadeserstatning* (skadeserstatningsloven) av 13. Juni nr. 26.
- 1985 *Lov om planlegging og byggesaksbehandling* (Plan- og bygningsloven eller pbl.) av 14. Juni 1 nr. 77.
- 1994 *Lov om sjøfarten* (Sjøloven eller sjøl.) av 24. Juni nr.39.
- 1996 *Lov om petroleumsvirksomhet* (petroleumsloven eller petrl.) av 29. November nr.72.
- 2001 *Lov om miljøvern på Svalbard* (Svalbardmiljøloven) av 15. Juni nr.79.
- 2014 *Lov om erstatning for naturskader* (naturskadeerstatningsloven) av 15. August nr.59.
- NOU 1982:19 *Generelle lovregler om erstatning for forurensingsskade.*
- NOU 1995:4 *Virkemidler i miljøpolitikken.*
- NOU 1999:21 *Lov om miljøvern på Svalbard* (svalbardmiljøloven).
- NOU 2009:16 *Globale miljøutfordringer - norsk politikk*
Hvordan bærekraftig utvikling og klima bedre kan ivaretas i offentlige beslutningsprosesser.
- NOU 2013:10 *Naturens goder - om verdier av økosystemtjenester.*
- Ot.prp.nr.11 (1979-1980) *Om lov om vern mot forurensninger og om avfall* (Forurensningsloven).

Ot.prp.nr.33 (1988-1989)	<i>Om lov om endringer i lov 13 mars 1981 nr 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) m.v (Erstatningsansvar ved forurensningsskade).</i>
St.meld, nr.8 (1999-2000)	<i>Regjeringens miljøvernspolitikk og rikets miljøtilstand.</i>
St.meld nr 14 (2006-2007)	<i>”Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid”.</i>
Prop. 80 L (2013–2014)	<i>Lov om erstatning for naturskader (naturskadeerstatningsloven).</i>

7.2 Juridisk litteratur

- Bugge (1999a) Bugge, Hans Chr, *Forurensningsansvaret*, 1999.
- Bugge (2006) Bugge, Hans Chr. *Lærebok i miljøforvaltningsrett*, 2006.
- Bugge (2014) Bugge, Hans Chr, Kommentar til forurensningsloven. I: Norsk lovkommentar nettversjon. (Sitert 29. oktober 2014).
- Chao (1996) Chao, Wu, *Pollution from the Carriage of Oil by Sea: Liability and Compensation*, 1996
- Falkanger (2011) Falkanger, Aage Thor, *Maritime Casualties and Intervention*, s.13, Bergen 2011.
- Heggelund (2014) Heggelund, Kristin. Kommentar til svalbardmiljøloven. I: Norsk lovkommentar nettversjon. (Sitert 29. oktober 2014).
- Husebø (1996) Husebø, Egil M, *Rettslære – miljørett*, 1996.
- Lødrup (2006) Lødrup, Peter, *Oversikt over erstatningsretten*, 5. Utgave 2006.
- Lødrup (2009) Lørup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett*, 6.utgave, Oslo 2009.
- Nygaard (2007) Nygaard, Nils. *Skade og ansvar*, 6. Utgave, Bergen 2007.
- Stavang (1999) Stavang, Endre, *Naborettens forurensningsansvar*, 1999.
- Stavang (2007) Stavang, Endre, *Erstatningsrettslig analyse*, 2007.
- Stone (2010) Stone, Christopher D, *Should Trees Have Standing? Law, Morality, and the Environment*, Oxford 2010.

7.2.1 Juridiske artikler

- Bugge (1999b) *Bugge, Hans Chr, Eldre miljøskader – er noen ansvarlige i dag?*, Det 35. nordiske Juristmøte 1999 s 329-348 - (KONF-1999-njm-329).
- Aasland (1985) *Aasland, Gunnar, Fra oljeutblåsing til motorveistøy. Erstatningsspørsmål ved forurensning*, Jussens Venner 1985 s 43-64 - (JV-1985-43) og Det 30. nordiske Juristmøte 1984 s. 125-163 - (KONF-1984-njm-163).
- Flakanger (1991) *Flakanger, Thor, Sjøtransportøren og den norske forurensningsloven*, 1991, Festskrift till Kurt Grönfors 1991 s. 147-168 - (FEST-1991-kg-147).
- Fleischer (2000) *Fleischer, Carl August, Kan «miljørettsspesialistene» ødelegge både miljøretten og erstatningsretten? - Randmerknader til Peder Pagh: Miljøansvar - en ret for hvem?*, Kritisk juss 2000 s 19-32 - (KRJU-2000-19).
- Koch (2012) *Koch, Sören, Erstatning for bortkastede utgifter*, Tidsskrift for rettsvitenskap 2012 s. 581-636 - (TFR-2012-581).
- Monsen (2010) *Monsen, Erik, Om rekkevidden av erstatningsrettslig vern for tap og ulempe som følge av formuesskade*, Jussens Venner 2010 s. 1-67 - (JV-2010-1).

7.3 Rettsavgjørelser

Rt. 1875 s. 330 Nitroglyserindommen

Rt.1962 s. 163 Altevann

Rt.1969 s. 1220 Malangen

Rt. 1970 s. 1367

Rt.1974 s. 524, Fornebu-dommen

Rt. 1980 s. 309 Nybrottveien

Rt. 1985 s. 247 Kåfjord

Rt. 1992 s. 1469 Leiebil

Rt. 1993 s. 528 Lunner Pukkverk

Rt. 1996 s. 1473 Skjerping bro

Rt. 2000 s. 1578 Kemidommen

Rt. 2005 s. 76

Rt. 2006 s. 486 Gardermoen

Rt. 2011 s. 631

Rt. 2012 s. 944

RG 1967 s. 351

RG 1979 s. 715 (Frostating) Canadagjess

RG 1989 s. 84

RG 2008 s. 283

LA-2006-54575

LA-2013-158113

Svensk rettspraksis:

NJA 1980 s. 497

NJA 1991 s. 1

NJA 1992 s. 213

NJA 1993 s. 753

NJA 1995 s. 249

NJA 2000 s. 737

7.4 Andre kilder

Politidirektoratet. Rundskriv 2008/008 om miljøkriminalitet, ”Miljørundskriv”. (2008)

Klima og miljøverndepartementet, *Om departementet*, (2014) 08.10.2014
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kld/dep.html?id=673> (besøkt 29.10.2014).

Informasjonspakker, fondspraksis: ”1992 Fund Claims Manual, October 2013 Edition”
Og ”Guidelines for presenting claims in the fisheries, mariculture and fish processing sector,
2014 Edition” <http://www.iopcfunds.org/publications/> (besøkt 15.09.2014).

Fondspraksis: Decision ID: 000223 <http://documentservices.iopcfunds.org/decisions-database/decision/decision/incident-0-decision-223/> (besøkt 5.nov 2014)

Energi og klima, Pål W. Lorentzen, ”*Stevning til Oslo Tingrett.*”, (2014) 29.09 2014
<http://energiogklima.no/kommentar-analyse/stevning-til-oslo-tingrett/> (besøkt 29.sept. 2014)

UIO, Det juridiske fakultet, instituttet for privatrett, forskning, Jorun Kanestrøm: ”*Å endre styrers ansvar kan løse klimakrisen.*” ved Sjøfjell (2013) 3.12.13
<http://www.jus.uio.no/ifp/forskning/aktuelle-saker/2013/selskapsretten-miljo.html>
(besøkt 12.okt 2014)

Regjeringen. ”*Klima + vekst = sant*” (2014) 16.09.2014
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kld/pressecenter/Pressemeldingar/2014/Klima--vekst--sant.html?id=767397> (besøkt 14. Nov 2014)

Domstolen ”Henviste saker” (2014).
<http://www.domstol.no/no/Enkelt-domstol/-Norges-Hoyesterett/Saker-til-behandling2/Henviste-saker/> (besøkt 20.09.2014)